

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Využití hanáckých folklorních prvků ve výuce mateřských škol

Kristýna Mičkalová

Olomouc 2022

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Coufalová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Gabriely Coufalové, Ph.D. za použití odborných zdrojů uvedených v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne:

.....

podpis

Poděkování

Poděkování patří vedoucí práce, paní Mgr. Gabriele Coufalové, Ph.D. za trpělivost, podporu a poskytnuté rady při zpracování bakalářské práce. Z celého srdce děkuji rodičům, sestře a manželovi za podporu v průběhu studia.

OBSAH

ÚVOD	5
I TEORETICKÁ ČÁST	6
1 REGION HANÁ	7
1.1 CHARAKTERISTIKA HANÉ	7
1.2 KRAJOVÉ OBLASTI HANÉ	8
2 HANÁCKÝ FOLKLOR	9
2.1 HANÁCKÝ KROJ.....	9
2.1.1 Ženský kroj.....	9
2.1.1.1 Košile.....	9
2.1.1.2 Oplečí.....	10
2.1.1.3 Rukávce	10
2.1.1.4 Sukně	10
2.1.1.5 Fěrtůšek.....	11
2.1.1.6 Pantla	11
2.1.1.7 Kordulka	11
2.1.1.8 Obojek.....	12
2.1.1.9 Obuv a punčochy	12
2.1.1.10 Účes a úprava hlavy	13
2.1.2 Mužský kroj	13
2.1.2.1 Košile.....	13
2.1.2.2 Kordula	14
2.1.2.3 Kabátec	14
2.1.2.4 Gatě.....	14
2.1.2.5 Pás.....	15
2.1.2.6 Viléčka.....	15
2.1.2.7 Obuv.....	15
2.1.2.8 Účes a pokrývka hlavy.....	16
2.1.3 Dětský kroj.....	16
2.2 HANÁCKÉ TANCE	17
2.3 HANÁCKÉ PÍSNĚ	18
2.4 HANÁCKÉ NÁŘEČÍ	19
II PRAKTICKÁ ČÁST	21
3 HANÁCKÉ FOLKLORNÍ PRVKY V MŠ	22
3.1 <i>PÁSLO DĚVČÁTKO PÁVA</i>	22
3.1.1 Nácvič písne <i>Páslo děvčátko páva</i>	23
3.1.2 Rozbor textu písne <i>Páslo děvčátko páva</i>	23
3.1.3 Hudební aktivita k písni <i>Páslo děvčátko páva</i>	24
3.1.3.1 Pan Vajíčko.....	24
3.1.3.2 Krokodýlek	25
3.1.3.3 Rodina Špejlíků.....	26
3.1.4 Výtvarná aktivita k písni <i>Páslo děvčátko páva</i>	28
3.1.4.1 Úvodní část	28
3.1.4.2 Postup výroby masek páva	28
3.1.5 Pohybová aktivita k písni <i>Páslo děvčátko páva</i>	30
3.1.5.1 Postup pohybové aktivity č. 1 Tvarování páva.....	30

3.1.5.2	Postup pohybové aktivity č. 2 Pyšný páv	31
3.2	<i>NES MĚ KONÍČKU NES</i>	32
3.2.1	Nácvik písně <i>Nes mě koníčku nes</i>	33
3.2.2	Rozbor textu písně <i>Nes mě koníčku nes</i>	33
3.2.3	Hudební aktivita k písni <i>Nes mě koníčku nes</i>	34
3.2.3.1	Hudební aktivita Kapela	34
3.2.4	Výtvarná aktivita k písni <i>Nes mě koníčku nes</i>	35
3.2.4.1	Postup výtvarné aktivity Oblékání kroje	36
3.2.5	Pohybová aktivita k písni <i>Nes mě koníčku nes</i>	37
3.2.5.1	Postup pohybové aktivity č. 1 Zjednodušená verze tance Cófavá.....	37
3.2.5.2	Postup pohybové aktivity č. 2 Hra na koníčky	38
3.3	<i>DEBECH BELA PTÁČKEM</i>	39
3.3.1	Rozbor textu <i>Debech bela ptáčkem</i>	40
3.3.2	Hudební aktivita k písni <i>Debech bela ptáčkem</i>	41
3.3.2.1	Postup hudební aktivity Ozvěna	41
3.3.3	Výtvarná aktivita k písni <i>Debech bela ptáčkem</i>	41
3.3.3.1	Postup výtvarné aktivity Psaníčko	42
3.3.4	Pohybová aktivita k písni <i>Debech bela ptáčkem</i>	44
3.3.4.1	Postup pohybové aktivity č. 1 Ptáčci	44
3.3.4.2	Postup pohybové aktivity č. 2 Pírko	44
3.4	<i>MĚLA SEM MILÉHO</i>	45
3.4.1	Nácvik písně <i>Měla sem milého</i>	46
3.4.2	Rozbor textu písně <i>Měla sem milého</i>	46
3.4.3	Hudební aktivita k písni <i>Měla sem milého</i>	47
3.4.3.1	Postup hudební aktivity Poslech, relaxace a zpěv	47
3.4.4	Výtvarná aktivita k písni <i>Měla sem milého</i>	47
3.4.4.1	Postup výtvarné aktivity Nádoby s bylinkami.....	48
3.4.5	Pohybová aktivita k písni <i>Měla sem milého</i>	49
3.4.5.1	Postup pohybové aktivity Komínícci.....	49
	ZÁVĚR	50
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
	SEZNAM OBRÁZKŮ	53
	SEZNAM TABULEK	54
	SEZNAM PŘÍLOH	55
	ANOTACE	62

ÚVOD

Od svých osmi let jsem navštěvovala základní uměleckou školu Žerotín ve své vesnici, kde jsme žili. Učila jsem se hry na klavír, flétnu sopránovou i altovou a zpěvu. Rodiče mě vždy podporovali a já věřila, že jednou své znalosti využiji. V pozdějším věku jsem si uvědomila, že bych si přála pracovat s dětmi, protože mě baví hrát na hudební nástroj, zpívat, kreslit a že můžu svou kreativitu využít v práci v mateřské škole.

Díky své budoucí profesi využiju všechny znalosti a tvořivost. Hudba mě provází celý život. Bydlím od narození v Olomouckém kraji, a proto jsem si vybrala téma bakalářské práce „Využití hanáckých folklorních prvků ve výuce mateřských škol“. Téma mi dává možnost vypracovat, na mnou vybrané písně, nápady a náměty na pohybové, výtvarné a hudební aktivity. Děti se tak hrou a kreativní tvorbou seznámí se svým regionem.

Cílem bakalářské práce je přiblížit dětem v mateřské škole ponětí o svém regionu, o regionu Haná. Seznámit děti s folklorními prvky. Cílem teoretické části je seznámení s regionem Haná, krajových oblastí a folklorem, do kterého patří hanácké písně, hanácké tance, hanácký kroj ženský, mužský a dětský a hanácké nářečí. Cílem v praktické části je vytvoření souboru nápadů a námětů k hudebním, pohybovým a výtvarným aktivitám ke čtyřem různorodým lidovým písním z Hané, které jsem zvolila ze zpěvníku, které připravil a vybral Pavel Klapil.

U zpracovávání své bakalářské práce jsem poznala Hanou z jiné stránky. Lidová kultura Hané je velmi zajímavá a uvědomila jsem si, že s pokrokem doby, se všechny tradice a zvyky pomalu vytrácí a nahrazují je moderní vymoženosti. Proto jsem si vybrala téma, které dětem v mateřské škole ukáže, ve které zemi žijí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 REGION HANÁ

1.1 Charakteristika Hané

Název Haná se objevil už v 16. století, který byl označován podle stejnojmenné řeky, kolem které se území nacházelo. Oblast Haná se zprvu táhla od Vyškovska na Kroměřížsko a později se území rozšířilo na Kojetínsko a Tovačovsko. Oblasti, které se k Hané přidaly nejpozději byly Prostějov a Olomouc. Název se přenášel dále, a to na území, kde se mluvilo středomoravským hanáckým nářečím a poté se rozšířilo až na slovenské obyvatelé Moravy. (Ludvíková, 2002, str. 10)

Hanou protéká řeka Morava, jež dala jméno Hornomoravskému úvalu. Haná patří k nejtípcičtějším oblastem Moravy, kde není bohatstvím jen úroda, ale také tvořivá práce obyvatel. Z folkloru dodnes ožívají zvyky, tradice a kroj, hlavně při národopisných slavnostech. (Petrů, 1976, str. 7-13) Jakmile se do Hané začaly stěhovat slovanské kmeny, začaly vznikat osady, které dnes nesou jména Olomouc, Šternberk, Uničov, Litovel, Prostějov, Přerov, Lipník a Kroměříž. Pouhé jméno krajiny Haná, poukazuje na ženskost, něhu a plodnost. (Babler a Gribovský, 1972, str. 5-6)

V současné době se Haná nachází ve středu Moravy a patří do ní oblasti Litovelska, Olomoucka, Zábřezska, Prostějovska, Hulínska, Přerovska, Kojetínska, Kroměřížska a Vyškovska. K Malé Hané patří Konice, Jevíčko a Boskovice. (Hanáci Praha [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z https://hanaci.com/hana_cz.php)

Region Haná leží z větší části v Olomouckém kraji, z menší části ve Zlínském kraji, do kterého patří oblast Kroměřížska. Hanou lze označit jako význačnou národopisnou oblast s bohatou lidovou kulturou včetně tance, hudby a hanáckého nářečí. (Dvořáček a Růžička, 2008, str. 15-16) Území Hané s městy Vyškovem, Kojetínem, Kroměříží, Prostějovem, Přerovem, Olomoucí a Litovlí není jednotné, liší se především krojem, ale i hudbou a tancem. (Jelínková, 1991, str. 3) Oblast střední Haná je ohraničena městy Olomouc, Prostějov, Vyškov a Boskovice. Hanácké tradice se dodnes udržují v lidových zvycích, obřadech a slavnostech. Haná je bohatá na historii, ale především v lidové tradici a kultuře. (Folklorní soubor Kosíř Kostelec na Hané [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z <https://kosir-kostelec.webnode.cz/>)

Příloha 1 Nejstarší mapa Hané

1.2 Krajové oblasti Hané

Členění Hané je spjato nejen s oblastmi, ale také s jednotlivými kroji, které jsou doposud členěné podle jednotlivých krajových oblastí. Rozdělení Hané na oblasti tak bylo různé. Jan Hanke z Hankesteina (*1751-1806†) roku 1786 rozdělil Hanou na tři územní oblasti, a to na Hanáky Pravé, kteří sídlili podle něj u řeky Hané, Blaťáci u Moravy kolem Tovačova a u Rokytnice a Záběčáci, kteří sídlili na východě. (Ludvíková, 2002, str. 10)

Podle Františka Josefa Schwoye (*1742-1806†) z roku 1793, sídlí Hanáci mezi Olomoucí, Kroměříží a Vyškovem. Rozdělení podle Jana Hankeho z Hankesteina a Františka Josefa Schwoye, jsou jedny z nejstarších dělení Hanáků a Hané na jednotlivé oblasti. Další členění Hanáků je podle Bedy Dudíka, který nečlení Hanáky podle oblastí kolem řeky, ale podle dialektu. Děлил tedy Hanáky na Blaťáky a Blaťky (Prostějov-Dub-Olomouc), Hanáky-bañáky a Hanačky (u říčky Hané), dále pak Moravčáci a Moravky, kteří podle něj sídlí na levém břehu Moravy a jako poslední jmenuje Záběčáky a Záběčačky, kteří jsou na levém břehu Bečvy u Přerova. Neomezuje se jen na tuhle část, přiřazuje k Hané už i severní území. Sám dělí Hanáky podle barvy kalhot na Hanáky „žluté“ a na Hanáky „červené“. (Ludvíková, 2002, str. 10)

Olomoucký kaplan kostela sv. Mořice Filip Friebeck rozčlenil roku 1778 Hanou podrobněji. Nevěnoval pozornost jen kraji kolem řeky Hané, ale i širší Hané, ke které náleželo území s obcemi: „Prostějov, Kostelec na Hané, Čechy pod Kosířem, Olšany, Těšetice, Senice, Křelov, Náklo, Cholina, Litovel, české obce až po Rudu nad Moravou, okolí Olomouce po Českou Libavou, Velkou Bytřici a kraj k Přerovsku, Tovačov a Kroměříž.“ (Bečák, 1997, str. 18)

Dnes je již dělení ustálené, a to na oblast Litovelska, Olomoucka, Kroměřížska, Zábřežska, Prostějovska, Přerovska, Vyškovska, Hulínska, Kojetínska a regiony Malé Hané. (Hanáci Praha [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z https://hanaci.com/hana_cz.php)

2 HANÁCKÝ FOLKLOR

Název Haná se objevil už v 16. století, ale území, který tento pojem označoval, bylo zprvu velmi úzké. Pojem Haná označoval jen oblasti, které se táhly od Vyškovska na Kroměřížsko, a s postupem času se oblast rozšiřovala. Haná byla pojmenována podle řeky, kolem které se území rozléhalo a nedělila se jen podle měst, ale i dle toho, na jaké straně řeky „Hané“ se nachází. S tímto rozložením Hané je spojeno i rozdělení podle krojů. Pro oblast celé Hané je hanácký folklor a kroj dost podobný a v některých případech i stejný. Většinou se kroje lišily jen v maličkostech. Hanácký folklor byl rozšířen do oblasti města Olomouce, Prostějova, Tovačova, Kojetína, Vyškova a Kroměříže. (Ludvíková, 2002, str. 10)

2.1 Hanácký kroj

Hanácký kroj je jedním z nejpozoruhodnějších a nejvýznamnějších dokladů v lidové kultuře na Hané. Všechny lidové kroje jsou závislé na přírodních podmínkách a podnebí. Hanácký kroj nese prvky bohatství, okázalosti a ladné barvivosti. Dělíme jej na dva druhy, všední, který je vyráběn z domácích materiálů, a sváteční, který je vytvářen z městských materiálů. (Bečák, 1997, str. 73-74).

Dělení kroje uvádí pan Beda Dudík „*hlavně podle dialektu, podle kroje jen z části, ale sám dělí Hanáky podle barvy pánských kalhot, a to na Hanáky „žluté“ a Hanáky „červené“, ženský kroj je dle něho vcelku jednotný.*“ (Ludvíková, 2002, str.10)

2.1.1 Ženský kroj

Ženský kroj má více vrstev než mužský kroj. V ženském kroji přetrvala černá barva, jako sváteční a bílá barva, jako smuteční. Kroj je složitý nejen v oblékání, ale i v šití a údržbě. Je velmi zdobený a má mnoho částí. Ženský kroj se skládá z košile, oplečí, spodnice, obojku, sukne, fěrtůšku, kordulky, pantle, šátku a střevíců.

2.1.1.1 Košile

Jedna z nejstarších částí kroje, která se vyvinula ze starého tvaru rubáče, a je vlastně jednoduchou suknicí, ušitá z domácího plátna vyrobeného z konopí. Je našitá na širokém popruhu a uvázaná dvěma tkanicemi kolem ramen. (Bečák, 1997, str. 117)

2.1.1.2 Oplečí

„Oplečí“ nebo také „oplíčko“, je důležitou součástí košile. Má obdélníkový tvar, vpředu se šněrovalo a oblékalo zvlášť. Oplečí horní částí zakrývá a připíná k tělu rukávce a spodní částí je překryto fěrtochem. Na spodní části je našitý našasený pruh plátna, který při naškrobení nadzvedá sukni. Oplečí, se šilo z jemného materiálu, které bylo vzadu bohatě vyšito. Ve střední části oplečí je výšivka, která je dobře viditelná. Vyšívání jsou ve tvaru „hvězdičkové“, „hráškové“ a „kvítkové“.

Příloha 2 Vzory oplečí

2.1.1.3 Rukávce

Rukávce jsou druh ženské plátěné košilky, byly velmi krátké, vpředu rozstříhnuté a u krku nabrané do úzkého proužku, ke kterému se pak připojil široký límeček. Rukávy jsou dole ukončeny pruhem vyšitého plátna, ke kterému se připojoval kanýr. Sváteční rukávce se šily z tenkého plátna, ale vzadu byly ušité z hrubého plátna, který nebyl vidět, protože byl krytý živůtkem. Všední a sváteční rukávce mají stejný střih a liší se jen výzdobou. Rukávce jsou našasené, dlouhé po loket a ukončené krajkou. (Ludvíková, 2002, str. 29-30)

Límečky k rukávcům měly výšivky různých tvarů například „srdcový, jablíčkový, jablíčkový na srdce, na zvonek, na zvon, na poupě, na jirinu, jablíčko s rozmarýnkou.“ (Bečák, 1997, str. 131-144)

Příloha 3 Rukávce

Příloha 4 Límečky k rukávcům

2.1.1.4 Sukně

Sukně, lidově „fěrtoch“, bývala bílá, později různobarevná, ale nejčastěji černá a lesklá. Fěrtochy sahaly až po kotníky a byly vyráběny ze silného hedvábí s pestrými kyticemi a řasily se do takzvaného „foku“. Fěrtochy, které byly na všední nošení nebo práci, se neřasily ani neškrobily. Sukně se dříve zavazovaly šňůrkami a později pentlemi, nikdy se nesešívaly. (Čížková, 1940, str. 20-22) U bílých fěrtochů se vyšívaly výzdoby většinou žlutou barvou, ale používala se i modrá nebo černá barva. (Bečák, 1997, str. 157) Spodnička pod sukni byla vždy po kolena tak, aby nebyla vidět. V pozdější době, k běžnému nošení, se

spodničky šily z běžně dostupných látek, které byly přizpůsobené ročnímu období. (Ludvíková, 2002, str.32)

2.1.1.5 Fěrtůšek

Zástěru můžeme také nazývat „kasánka“ nebo „předníček“. Fěrtůšek se uvazoval od předu dozadu a připevnil se tkanicemi nebo dlouhými stuhami, které se uvázaly vepředu nebo na boku. Všední zástěra byla většinou obarvena na modro, aby se rychle neušpinila. Sváteční zástěry byly bílé spolu s vyšitými barevnými kytičkami nebo červenými proužky. Dříve se používal drahý materiál: mušelín, organtýn, tyntych, toul, patys, šakonet. V pozdější době se používaly už jen běžně dostupné materiály hedvábné, bavlněné a vlněné. (Ludvíková, 2002, 33-34)

2.1.1.6 Pantla

Pantle sloužila k připevnění zástěry, ale později byla používána, jako dekorativní část svátečního kroje. Hedvábná, květovaná a zhruba tři metry široká stuha, která je vyšívána bílou bavlnkou. Ornamenty na pantlích jsou květiny a lístky. Barva pantle se vybírala podle barvy fěrtůšku. Většinou modrá, červená, bílá. Černá pantle se používala, jako smuteční.

2.1.1.7 Kordulka

Na Olomoucku spíše „lajdík“ nebo „bruslek“ a také „živůtek“, na jihu a východě „frydka“. Kordulka je jedna z nejkrásnějších částí kroje, která se šila především z černého sukna, sahala pod pás a kolem knoflíčků se vyšívala hedvábím nebo vlnou. Na celém území Hané byl střih živůtku podobný. Záda byla princesová, dole byly vyztužené, červeně vyložené, zeleně lemované a protažené šňůrkou. Výstřih byl do tvaru V a zapínání na knoflíčky, později byl výstřih do obloučku. Výstřih byl lemovaný paterovou, neboli pětibarevnou, stuhou, která měla barvu červenou, hnědou, zelenou, žlutou a modrou. (Ludvíková, 2002 str. 34-36) Nevěsty nosily kordulku bílou. Dříve živůtky vyšívali a šili převážně muži. (Čížková, 1940, str. 16)

Příloha 5 Kordulka do V a do oblouku

2.1.1.8 Obojek

Obojku se říká „placák“ nebo také „krézl“. Obojek byl odnímatelný a vždy potřeboval zvláštní úpravu a péči. Všude se obojek škrobil a aby byl krásně našasený, upravoval se horkým želízkem neboli kulmoval. Obojek se spínal u krku „kryštálky“ a později se zavazoval barevnou stužkou nebo šňůrkou. Nejčastěji byly placáky lemovány vambereckou krajkou, žlucenou šafránem nebo černou kávou. (Ludvíková, 2002, str. 31-32) Obojek je pruh jemného plátna, který je 10 cm široký a u blatáckého kroje 4 až 12 metrů dlouhý a našasený, délka se lišila podle oblasti. Na Olomoucku se nosil obojek ze 6 až 14 metrů dlouhý. Obecně platilo, že čím více metrů látky nebo krajky se použilo, tím byl obojek bohatší. Placák může být z vyšívaného plátna nebo krajkový, kdy je na delší stranu našitá krajka. Tvaru se docílilo silným naškrobením, poté vyžehlením a našasením. Naškrobený a vyžehlený obojek se našil na stojatý límeček, který se uvazuje pod bradu červenou vázankou.

Krajkový placák má barvu bílou nebo šedivou. Krajka, která měla bílou barvu, se barvila na žluto směsí škrobu, tlučeného cukru a šafránu. Při barvení se krajka musela od plátna odpárat, aby se plátno neobarvilo také.

Vyšívané obojky byly především jednobarevné a to červené, žluté, černé nebo byly různobarevné. Vyšívání obojek nebyl tak řasený, jako krajkový. Ornamenty jsou většinou jednoduché, kytičky s vlnovkou, občas se objevuje ptačí motiv. (Bečák, 1997, str. 151-152)

Příloha 6 Obojek

2.1.1.9 Obuv a punčochy

V dřívějších dobách se nosily bílé punčochy háčkované nebo vlněné, které zhotovovali punčocháři ve městech. Později se ke kroji oblékaly punčochy z jemného materiálu, které se vyráběly doma.

Sřevíce jsou z černé hrubé kůže s přezkou, zdobené červeným jazykem nebo lemované kanýrkem stužky. Později nastupovaly sřevíce bez podpatků. Sřevíce soukenné byly méně reprezentativní, využívaly se spíše jako „papuče“ v zimě, které byly pletené a sahaly nad kotníky.

2.1.1.10 Účes a úprava hlavy

Svobodné ženy si česaly vlasy na pěšinku a splétaly v jeden cop, vzadu svázaný červenou stuhou. Jednomu copu se říkalo „lelík“. Přes zapletené vlasy si dávaly naškrobenou šatku, která se vzadu uvazovala červenou stuhou. Vdané ženy si zaplétaly vlasy do dvou copů, které omotaly kolem hlavy jako věnec. Především starší ženy nosily na hlavě šátek, který je velkého čtvercového tvaru a jemného lněného nebo bavlněného plátna. K pokrývce hlavy patří i čepec neboli „gargula“ a „rajdák“, který je spíše sváteční, je vyroben z plátna a nad čelem je k němu našitý pruh. Vdané ženy přes čepec vázaly přehnutou roušku neboli šatku na půl. (Ludvíková, 2002, str. 40)

Základní barvou šátku byla především červená, na které byly natištěné vzory květin žlutou, modrou, bílou, zelenou, černou a světle červenou barvou. Lidé si našli vlastní pojmenování šátků, která jsou rozdílná a jsou odvozena od ornamentu a designu. Např: Červený lipský šátek „housenkový“, „růžencový“, „kuří tlapky“, „kohoutkový“. (Bečák, 1997, str. 104)

Příloha 7 Vzory šátků

Příloha 8 Vázání šátku

2.1.2 Mužský kroj

Mužský kroj je velmi zdobený, ale jednodušší a má mnohem méně částí než ženský kroj. Nemá tolik variant částí krojů a použilo se i méně látky. Mužský kroj byl ovšem barevnější než ten ženský. Jako hlavní znak území patří do mužského kroje příramková košile, kožené kalhoty po kolena s rozparky a vysoké boty.

2.1.2.1 Košile

Košile se šily z rovných kusů plátna, které byly barvené na bílo. Rukávy byly velmi široké a všité do pásku. U krku byly košile nabrané a všité do stojatého límečku. Košile byly velmi široké a dlouhé až po kolena. U konopných košil byly místo límečku našité tkanice s modrým nebo červeným vzorkem. U krku byl většinou knoflík „křišťálek“. Límeček byl krásně zdobený a stejně, jako u žen, vyšíván žlutou barvou. (Ludvíková, 2002, str. 14) Límeček kolem krku i kolem rukávu byly velmi zdobené. Když byly košile nové, byly velmi drsné,

tak jej nechávali hospodáři obnosit zpočátku svými syny nebo pacholky. (Bečák, 1997, str. 224)

Příloha 9 Vzory rukávců

2.1.2.2 Kordula

Kordula je mužská vesta, „lajdík“, který měl princesová záda, jako u ženského kroje. Byl velmi zdobený a barevný. Vesty byly celé černé, ale lemovaly se zelenou, modrou, červenou nebo bílou barvou. Kapsičky na obou stranách byly velmi malé a často falešné. Vesta sahala po pás a zapínala se dole pomocí háčků. Knoflíčky, které byly na vestě našité, sloužily jen jako ozdoba. Hlavní výzdoba vesty byla výšivka, na černých a modrých byla výšivka zelená a na zelených vestách byla výšivka pestrá. Ornamenty na kordule jsou rostlinné. (Ludvíková, 2002, str. 19)

2.1.2.3 Kabátec

Na Olomoucku a Prostějovsku se kabátci říkalo „flanélka“, „flanél“ nebo „flanérka“. Kabátec měl volné, ale úzké, rukávy a byl jednoduchý a nevyšíváný. Šil se ze lněného plátna. Střih byl stejný, jako u vesty, akorát s přidanými rukávy. Ozdobné vyšívání je stejné jako u vest, ale skromnější a v pozdějších dobách už žádné vyšívání kabátec neměl. (Ludvíková, 2002, str. 19-20)

Do roku 1830 se flanélky zapínaly na jednořadové knoflíky. V pozdější době nastala móda se dvěma řadami knoflíků. (Bečák, 1997, str. 256)

2.1.2.4 Gatě

Gatě jsou jednou z nejstarších součástí mužského kroje. Na všední den, a hlavně v létě, se nosily gatě z domácího plátna, které byly krátké. Později se nosily i plátěné gatě, které byly dlouhé po kotníky a měly široké nohavice. Sváteční gatě byly kožené a nosili je svobodní i ženatí muži.

Kožené kalhoty se šily z ovčí, beraní nebo kozí kůže. Barvu měly hnědožlutou, hnědočervenou anebo cihlově hnědou. Hnědočervená barva kalhot je základním znakem mužského kroje na Hané. Gatě se všívaly v pase do pásku, na boku mívaly kapsy, sahaly po kolena a zdobily se barevným hedvábím nebo vlnou. Kalhoty se dále dělily na jednorozparkové a dvourozparkové. Jednorozparkové kalhoty měly rozparek jeden vpravo nebo

uprostřed, který se nahoře spínal na „róblék“ – kolík, s kulatou hlavičkou nebo s motýlkem, železný nebo dřevěný. Dvourozparkové kalhoty nebyly široké, ani úzké. Rozparkům se říkalo „bránky, lóc, sklípek“ a spínaly se nahoře háčky. (Ludvíková, 2002, str. 15-16) Na bočních švech, na poklopci i kolem kapes byly výšivky ornamentálních tvarů, a to většinou rostlinných, které se vyšívaly stejnými barvami, jako byly ve skutečnosti. (Bečák, 1997, str. 236)

Příloha 10 Vyšívání na švech

2.1.2.5 Pás

Dříve byl účel pásu praktický, a to, aby držel kalhoty. Teď se bere pás spíše jako doplněk a dekorace kroje. Pásky byly nákladné a nosily se jen ve svátky a neděli. Na Olomoucku se pásky vyšívaly pavím brkem. Pásky byly zdobené většinou červenou a zelenou barvou, někdy byly postříbřené anebo vyšité různobarevným hedvábím. Často byla vyšitá i jména. (Bečák, 1997, str. 228-229) Ženatí muži pásky nenosili, kalhoty už měly pás pevně našitý a nezdobený. (Ludvíková, 2002, str. 17)

Příloha 11 Pásky

2.1.2.6 Vilěčka

Také „vylěčky“, „podlěčky“ nebo „plátynka“. Plátěné punčochy, které byly zdobnou i praktickou součástí mužského kroje, pevně obepínaly nohy a doplňovaly spodní okraj kalhot a horní okraj bot, aby nebyla holá kůže. Punčochy měly na horním i dolním okraji připevněny šňůrkami. Na Olomoucku byla vilěčka nabraná varhánkovitě, většinou žluté nebo bílé barvy a bohatě vyšíváné. (Bečák, 1997, str. 238)

2.1.2.7 Obuv

K mužskému kroji patří vysoké boty „gallaše“ s přehrnutým okrajem. Šily se z tvrdé kůže a na spodní části měly podkovy a cvočky, aby se tak lehce neprochodily. K lepšímu obouvání a zároveň jako ozdoba, sloužily trčící tkanice nahoře i na bocích. Na Olomoucku byla na botách, jako ozdoba, černá rozeta a na vrchní části bot zdobení prošíváním. (Ludvíková, 2002, str. 28)

2.1.2.8 Účes a pokrývka hlavy

Vlasy se do šedesátých let stříhaly vepředu na krátko a vzadu se nechaly delší a splývavé až na ramena. Na Olomoucku se takovému střihu vlasů říkalo „čupryně“. Při vojenských odvozech se odvedencům stříhali vlasy na krátko. Vousy si holili do hladka. (Bečák, 1997, str. 218)

Klobouk podléhal nejčastějším módním změnám a měl svoji důležitou zdobnou složku. U mladých zvyšovala líbivost mládí i kroje, u starých zdůrazňoval důstojenství u sousedů. Klobouky byly barvené na černo a vyráběly se z ovčí vlny a těžké plstě, do kterých se přidávala bílá telecí srst. V dřívějších dobách se klobouky zdobily zelenou žinylkou a červenožlutou nebo červenobílou polohedvábnou stuhou, později se zdobily červenou pentlí, která sahala až po ramena a vepředu z ní byl vytvořený „véskoček“ neboli „růžice“. (Ludvíková, 2002, str. 27)

2.1.3 Dětský kroj

Dětský kroj je dvojí. Dívky dostaly plátěnou dlouhou košili, která byla až po kotníky. Na košili se jim oblékaly dlouhé kabátky z plátna, které měly zelenou nebo modrou barvu. Na všední den měly košili ušitou z hrubého domácího plátna. Na hlavě měly děti čepičky, hlavně křestní byly krásně zdobené, na temeni pak měly velkou pentli uvázanou růžicovitě a kolem krku měly jednoduchý obojek. Tak chodily dívky až do svého pátého roku. Pak dostaly fěrtošky z bílého plátna anebo černě barvené šorečky, rukávce a na ně lajdíček z plátna nebo sukna. Na hlavě měly šátky. Byla to tedy zmenšená kopie kroje dospělých, ale dětské kroje nebyly nikdy tak zdobené a vyšívané. Děti chodily i v zimě dlouho bez obuvi. (Bečák, 1997, str. 199, 217)

U chlapců platilo to samé, co u dětského ženského, do 5 až 6 let byl chlapec v košili. Teprve pak dostal kalhoty z domácího plátna a v neděli chlapci nosili gatě z barevné pruhované látky, nejčastěji modré. Děti do šesti let nosily barevné plátěné čepičky místo klobouků. Větší děti pak nosily v létě kulaté kloboučky a v zimě beranice. U starších chlapců je kroj podobný jako u dospělých. (Bečák, 1997, str. 260-261)

2.2 Hanácké tance

Nejstarším a typickým hanáckým tancem je známá „cófavá“. Tento název je odvozen od střídavého pohybu třemi kroky vpřed a vzad. Jde o třídobý tanec volného tempa a kráčivého charakteru. Cófavá se také označuje jako „hanácká“, jde o nejstarší označení tance. V přílehlých oblastech Hané se používaly názvy určující regionální původ například „chodavá“, „blatská“, „vláčitá“. Cófavá se tančila především na svatbě, ale i na hodech. Tento tanec pronikl i do okrajových oblastí Hané. Některé tance mají jiné názvy, ale rytmicky a pohybově jsou stejné jako tanec cófavá. Další tanec, který se tančí stejnými střídavými kroky vpřed a vzad, je tanec „ocoraná“. Cófavá se tančila na velké množství písní, které byly stejného metroritmického rázu. (Jelínková, 1991, str. 4-6)

Tanečníci a tanečnice při tanci cófava vždy zpívali. Muž měl po obou stranách ženu, se kterými tancoval společně. Muž a ženy se drží za ruce a pokračují třemi kroky vpřed a třemi vzad. V tanci se občas objevovaly i další figury, které zakončovaly tanec nebo jednotlivé hudební fráze, například, že se trojice spojila do kolečka a houpavými kroky se skupina otočila proti hodinovým ručičkám pravou nohou vpravo stranou a poté se vrátí zpět do základní pozice, kdy trojice stojí vedle sebe. (Lidová kultura [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z <https://www.lidovakultura.cz>) Kromě cófavé se tančil tanec „konopná“, což byl divoký tanec se skoky. Tanec konopná symbolizoval skákání na konopě. (Jelínková, 1991, str. 8)

Všechny ostatní tance byly vázané na jednu píseň, s níž byly spojeny charakterově, rytmicky a emotivně. Dalšími tanci na Hané jsou „dojč-tajč“, tedy starodávný valčík, který se tančil s přídupem na první dobu. K dalším hanáckým tancům patří obyčejný valčík, který je mírně houpavý a má různé obměny v názvech i provedení, jako například „prstýnkové valčík“, „otevřený valčík“ nebo „proplítané valčík“. Do trojdobých tanců patří i mazurka s figurálními obměnami. Do dvoudobých tanců patří polka obyčejná a vyšlapávaná. Dále kva-pík, který je v rychlejším tempu a důležitým průpravným prvkem pro polku. (Jelínková, 1991, str. 9)

Lidový tanec na Hané byl jeden z nejoblíbenějších druhů zábavy venkovského lidu, ale i projevem kmenové hrdosti a důstojnosti. Lidový tanec se stal prostředkem umělecko-výchovného procesu. Hanácký lidový tanec je součástí národní kultury. (Jelínková, 1991, str. 14)

2.3 Hanácké písně

Lidové písně Hané vzbudily vědecký zájem daleko dříve než zpěv kteréhokoliv jiného moravského kraje. Nejvýznamnější dobou pro lidové hanácké písně bylo 18. století, ale písně existovaly již daleko dříve. Roku 1780 navštívil Prostějovské hanácké hody vlastivědný sběratel Josef Vratislav Monse. Monse byl tak písněmi nadšený, že se je rozhodl sbírat. O pět let později poslal „hanáckou elegii“ Josefu Dobrovskému. V polovině 18. století rozkvetl život a tvorba lidu, jako jsou opery a operety hanáckého rektora a písmáka Tomáše Kuzníka, vlastivědné črty sběratele Filipa Friebecka a cenné krojové rytiny Mansfelda.

První polovina 18. století bylo významnou dobou pro písně. Bylo v nich zobrazeno bohatství obřadní i milostné poesie. Z bezejmenné lidové produkce vznikaly historické písně z vojny, které byly naplněné nářkem, hněvem a smutkem. (Jiroušek a Sirovátka, 1954, str. 5)

Pro lidový zpěv byla doba básnického a hudebního dozrání polovina 19. století, kdy píseň ztratila drastičnost, která se v historických, satirických a robotních písních, objevovala. Písně v polovině 19. století byly spíše jemnější, vroucné a pročištěné. V téhle době rozkvetly i milostné a taneční písně, protože dozrály figurální tance Hané. I na dále se zpívaly žánry písně robotní a chmurné rekrutské pláče. (Jiroušek a Sirovátka, 1954, str. 6-7)

Písně obřadní jsou velmi staré a ztrácely se ze života lidu spolu se starými zvykoslovnými přežitky. Největší skupinou obřadních písní jsou písně svatební, které obřázely jednotlivé části svatebního obřadu, jako je cesta ženicha k pro nevěstu, hostina, čepení neboli sejmutí vínku a uvázání čepce, odjezd z domu rodičů a příjezd do domu ženicha. Mnoho svatebních písní jsou vážné a smutné, skrze loučení nevěsty s rodinou a kamarády a v ostatních svatebních písních proniká veselí venkovské svatby. (Jiroušek a Sirovátka, 1954, str. 21)

V lidových představách se mladá nevěsta stávala ženou ne obřadem v kostele, ale právě po začepení, sejmutí vínku a uvázání čepce. (Moravský národ [online]. [cit. 2022-11-16]. Dostupné z <https://www.moravskynarod.cz/tradice-cepeni-se-udrzi/>)

Taneční písně vznikaly k figurálním tancům, které byly obvykle pomalého a volného tempa. Nejoblíbenější tanec byla takzvaná „cófavá“. Obsah tanečních písní byl nejčastěji zpracován námět milostný a někdy lehký žertovný popěvek. (Jiroušek a Sirovátka, 1954, str. 33)

Žertovné a satirické písně jsou velmi hojné a mají výraz a pojetí písní s náměty historickými, sociálními i milostnými. V těchto písních vzniká silný a zdravý optimismus, má blízko k veselé anekdotě, ke komické povahokresbě a její humor je klidný a škádlivý. (Jiroušek a Sirovátka, 1954, str. 102)

Milostné písně odrážely citový život mladých lidí. Hanácká milostná tvorba vyniká klidnou vroucností a vyrovnanou ušlechtilostí citu, která se v básnictvu a nápěvu zobrazuje. V hanáckých písních jsou milostné nejpočetnější skupinou, do které patří i písně žertovné, obřadní a taneční. (Jiroušek a Sirovátka, 1954, str. 42)

2.4 Hanácké nářečí

Hanácké nářečí spadá do středomoravské nářeční skupiny. Tahle skupina nářečí patří do středu Moravy, hlavně regionu Haná, ale dosahuje až za hranice.

„Valaši a Slováci nazývají každého Hanákem, kdo samohlásky e, é, i, í, y, ý, u, ú zvláštním způsobem přezvukuje neboli moutí, ať všecky, ať jenom některé z nich, např. ý, ú, a na tom myslím i vědecká dialektologie přestatí, může. Dle rozmanitého přezvukování těchto hlásek a dle některých jiných znaků (přehlasování samohlásky a, přídechu v a h aj.) rozdělil jsem nářečí hanácké na dvanáctero podřečí, jež jsem pojmenoval většinou dle okresních měst, vytýkaje všude osady pohraničné.“ (Bartoš, 1895, str. II)

Hanáci se sami navzájem rozlišují podle bydliště. Hanákům, kteří místo ô vyslovují û, ostatní Hanáci přezdívali Čuháci. Na Kroměřížsku a Holešovsku se Hanákům říká Baňáci. (Bartoš, 1895, str. III)

František Bartoš, ve svém díle *Dialektologie moravská nářečí hanácké a české*, dělí jednotlivé podnářečí podle okresních měst a jejich pomezích hranic.

- I. Holešov, Kroměříž, Přerov, Záhoní
- II. Přerov, Kojetín
- III. Olomouc, Šternberk, Prostějov, Vyškov
- IV. Drahany
- V. Letovice
- VI. Litovel, Konice, Jevíčko
- VII. Zábřeh
- VIII. Slavkov, Bučovice, Ždánice

- IX. Blansko, Brno, Židlochovice, Klobouky, Rousinov
- X. Tišňov
- XI. Ivančice, Krumlov, Znojmo, Meziříčí, Třebíč, Mor. Budějovice
- XII. Kunštát

V hanáckém nářečí vynikají největší rozmanitostí samohlásky. Některá podřečí hanácká mají samohlásky čisté a rovnají se se svým zvukem hláskám východo-moravským. V jiných se zvuk samohlásek e, é, o, ó zvyšuje nebo snižuje. Příklad zvýšení (zavření) samohlásky u „e“ je „é“ a poté „ě“, které vyslovujeme jako „i“ nebo „y“. Snižování neboli otevření samohlásky „ě“ vyslovíme tak, že nastavíme mluvidla na vyslovení „a“, ale místo něho vyslovíme „e“. (Bartoš, 1895, str. 7) Výměny samohlásek v hanáckém nářečí jsou: „ó“ za „í“, „ó“ za „ou“, „é“ za „ý“, „o“ za „u“. V Hanáckém nářečí se nemění jen koncovka, ale někdy i celé slovo.

Dvojhásky Hanáci zaměňují, místo „au“ vyslovují „ou“. Hanácké nářečí je také typické pro používání samohlásky „ó“ místo dvojhásky „ou“, například cófát (couvat) pótník (poutník), pót (pout). (Pospěch, 2008, str. 13, 47)

Ukázka záměn samohlásek a dvojhásek u hanáckých slov s překladem do českého jazyka:

„ó“ za „í“ – lóbat – líbat

„ó“ za „ou“ – šópal – šoupálek

„é“ za „ý“ – bék – býk

„o“ za „u“ – kožel – kužel

„é“ za „aj“ – héné – hajný

„ó“ za „ou“ – sklókat – stloukat.

Záměna celých slov:

cólêt se – usmívat se

kôžôchê – zimní jablka

zelêna – bylina. (Pospěch, 2008, str. 32, 59, 9, 30, 22, 53, 13, 30 a 67)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 HANÁCKÉ FOLKLORNÍ PRVKY V MŠ

Svou praktickou část jsem pojala jako náměty a nápady činností k lidovým písním, které jsou typické pro oblast Hané. Čerpala jsem ze zpěvníků, které připravil a vybral Pavel Klapil¹². Do projektů jsem zařadila čtyři lidové písně: *Páslo děvčátko páva*, *Nes mě koničku nes*, *Debech bela ptáčkem a Měla sem milého*. Tyto čtyři písně mají vhodný obsah pro děti a nabízí mnoho možností pro vytváření činností dětem v mateřské škole. Všechny čtyři písně jsou v durové tónině, ale obsahově různorodé. Ke každé z nich jsem zařadila nápady a náměty na činnosti k hudební, výtvarné a pohybové aktivitě.

3.1 *Páslo děvčátko páva*³

Obrázek 1 *Páslo děvčátko páva*

16.
Páslo děvčátko páva

Mírně

1. Páslo děvčátko pá - va me - ze ho - ra - ma sa - ma, je - le tam to - de
pá - ni, po - jeď děvčátko s ná - mi!

2. Jak pak bech s vama jela,
kulipak bech páva clala,
pošť páva po poloce
a pojed' s nama, přece!

3. Já neseš vandro zveklá,
krampůček se mně viklá,
vikláji se mi roba,
zvoštanu naše clama.

¹ KLAPIL, Pavel, ed. *Ja, ten Holomóc: Dvacet hanáckých lidových písní*. 1995. 24 s.

² Zdroj: KLAPIL, Pavel. *Hanácké písničky: 25 lidových písní z Hané*. Olomouc: Okresní kulturní středisko, 1984.

³ Tamtéž str.16

Tabulka 1 Návčik písně *Páslo děvčátko páva*

Návčik písně, rozbor textu	
Časová dotace	30 minut
Věková kategorie	4-6 let
Cíl	seznámení s novou písní, zpěv
Pomůcky	píseň
Prostorová organizace	školní herna

3.1.1 Návčik písně *Páslo děvčátko páva*

Před začátkem hudebních, výtvarných a pohybových aktivit děti seznámíme s písní pomocí náslechu a nápodoby. *Páslo děvčátko páva* je v durové tónině, zní vesele a hraje se v mírnějším tempu. Učitel nejprve zazpívá a zahraje na klavír celou píseň i s předehrou. Poté zazpívá a zahraje jen první sloku, ale pomaleji. Pomocí nápodoby naučíme děti zazpívat první sloku písně, která má osm taktů. Tahle píseň bude pro děti dobře zapamatovatelná, když budeme vždy postupovat po dvou taktech a hrát i zpívat pomaleji. Učitel zazpívá společně s hrou na klavír dva takty a děti zopakují. Zopakujeme nápodobu dvakrát po sobě. Děti, které chtějí, se mohou přidat ke zpěvu společně s učitelem. Poté si zkusí zazpívat první sloku i s předehrou všichni společně. Stejně budeme postupovat u dalších dvou sluk.

Jakmile se naučíme písničku, vyrobíme si jednoduché napodobeniny hudebních nástrojů inspirované Orffovým instrumentářem, kterými se děti budou při zpěvu doprovázet (viz. podkapitola 3.1.3).

3.1.2 Rozbor textu písně *Páslo děvčátko páva*

Píseň *Páslo děvčátko páva* má tři sloky a každá z nich čtyři verše. Učitel přečte dětem všechny sloky písně.

hanácky	česky
1. sloka	
Páslo děvčátko páva meze horama sama, jele tam tode páni, pojed' děvčátko s námi!	Páslo děvčátko páva mezi horami sama, jeli tam tudy páni, jed' děvčátko s námi!
2. sloka	
Jak pak bech s vama jela, Kdepak bech páva dala,	Jakpak bych s vámi jela, kam bych páva dala,

Posť páva po potoce
A pojed' s nama přece!

pust' páva po potoce
a jed' s námi přece!

3. sloka

Já nésem vandro zveklá,
krampflíček se mně viklá,
viklají se mi voba,
zvostanu račé doma.

Já nejsem vandrovat zvyklá,
podpatek se mi viklá,
viklají se mi oba,
zůstanu raději doma.

Po přečtení textu písně můžeme děti vyzvat k hádání významu vybraných slov a dalších příkladů jejich použití.

Např.:

- vandro – vandrovat, potulují se po lese,
- krampflíček – podpatek,
- viklá – doma se nám viklají nohy od stolu,
- zvostanu – zůstanu.

3.1.3 Hudební aktivita k písni *Páslo děvčátko páva*

Součástí hudební aktivity je výroba jednoduchých napodobenin hudebních nástrojů inspirované Orffovým instrumentárem a následné použití k doprovodu zpěvu písně. Děti si vyrobí tři druhy hudebních nástrojů, jako jsou chřestidla, kastaněty a dřívka.

Tabulka 2 Výroba nástrojů k doprovodu písně *Páslo děvčátko páva*

Výroba nástrojů k doprovodu písně	
Časová dotace	40 minut
Věková kategorie	4-6 let
Cíl	výroba hudebních nástrojů
Druh hudební aktivity	Dětský hudební orchestr

3.1.3.1 Pan Vajíčko

Jedná se o jednoduchou napodobeninu chřestidla, které jsem s ohledem na věk dětí, pojmenovala „Pan Vajíčko“.

Pomůcky: plastový otevírací váleček z kinder vajíčka, rýže, stužky, izolepa, nůžky, permanentní fixy

Postup: Děti si donesou z domu plastový otevírací váleček z kinder vajíčka. Do něj nasy-
peme rýži. Stačí do půlky, aby rýže ve vajíčku chrastila. Zavřeme váleček a první z hudeb-
ních nástrojů je na světě. Pokud děti budou chtít, mohou si chřestidlo označit permanentní
fixou nebo dozdobit podle fantazie pomocí stužek nebo barevných izolep, aby si svůj hu-
dební nástroj poznaly.

Obrázek 2 Pan Vajíčko (chřestidlo)

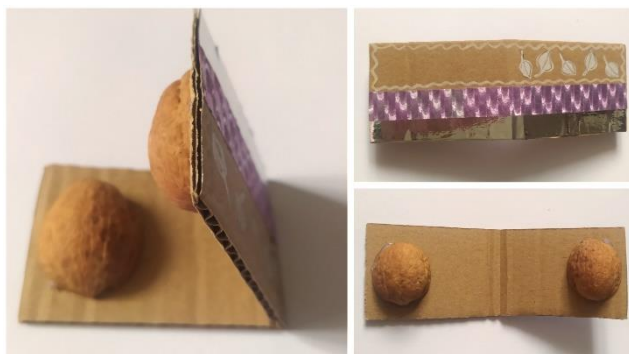
3.1.3.2 Krokodýlek

Výroba jednoduché varianty kastanět nazvaných „Krokodýlek“.

Pomůcky: kus kartonu, skořápky od vlašských ořechů, tavná pistole, fixy, barevné papíry,
nůžky

Postup: Děti dostanou na kartonu předkreslený pásek, který je dlouhý přibližně patnáct cen-
timetrů a široký pět centimetrů. Pásek si děti samy nebo s pomocí učitele vystříhnou. Mohou
si jej dle fantazie a manuální zručnosti dítěte pokreslit fixami nebo polepit barevným papí-
rem či izolepou. Potom přehneme pásek na půl. Z vnitřní strany ke každému okraji, naproti
sobě, nalepíme skořápku od vlašského ořechu pomocí tavné pistole, se kterou bude kvůli
bezpečnosti zacházet jen učitel. Hudební nástroj použijeme tak, že karton sevřeme mezi pal-
cem a ukazováčkem s prostředníčkem a svíráním k sobě skořápky klapou o sebe. Můžeme
použít tenkou gumičku do vlasů, kterou navlečeme na vyrobené kastaněty. Dětem se s hu-
debním nástrojem bude lépe zacházet a nebude padat z rukou. Gumičkou provlečeme
všechny prsty kromě palce tak, že budeme mít kastaněty v dlani.

Obrázek 3 Krokodýlek (kastaněty)

Obrázek 4 Kastaněty s gumičkou

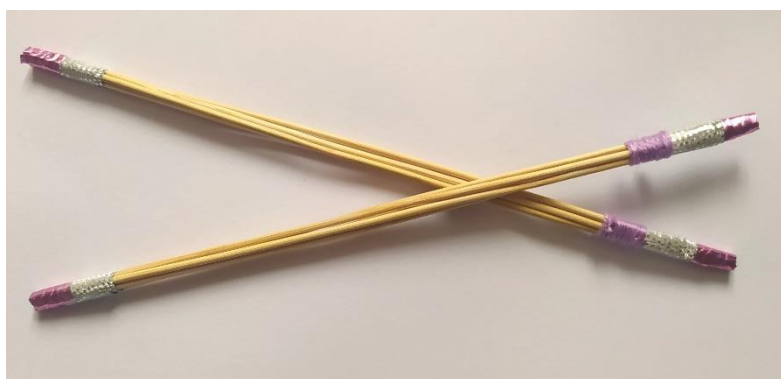
3.1.3.3 Rodina Špejlíků

Výroba jednoduché napodobeniny dřívěk z Orffova instrumentáře, pojmenované „Rodina Špejlíků“.

Pomůcky: špejle bez ostré špičky, izolepy, vlna

Postup: Každé dítě dostane deset špejlí bez ostré špičky, které jsou dlouhé dvacet pět centimetrů. Na každé dřívko bude potřeba pěti špejlí, které si na každém konci děti samy nebo s pomocí učitele oblepí izolepou, aby držely při sobě. Kdo chce, může si kraje omotat kouskem vlny. Opět záleží na fantazii a výběru dítěte, jaké barvy izolepy nebo vlny zvolí. Omotáváme jen kraje, celý prostředek necháváme volný, aby o něj děti mohly ťukat.

Obrázek 5 Rodina Špejlíků (dřívka)

Popis doprovodu písně:

Děti si vezmou své vyrobené hudební nástroje a postaví se v herně do oblouku kolem klavíru. Nejprve dáme dětem chvíli čas, aby si vyzkoušely zvuk svých hudebních nástrojů a vybraly si podle zvuku ten, který se jim nejvíce líbí a chtějí na něj hrát. Následně učitel dětem pro připomenutí zahraje na klavír píseň *Páslo děvčátko páva*, kterou si společně zapívají. Po připomenutí písně si děti, které si vybraly chřestidlo a dřívka, vyzkouší na první verš písně chřestit a ťukat na každou dobu v taktu. To znamená, že budeme počítat: „první, druhá, třetí“. Děti, které si vybraly kastaněty, si zkusí zahrát na každou první dobu v taktu. Ťukáme na: „první“, při počítání v taktu: „první, druhá, třetí“. Vyzkoušíme si zahrát na vyrobené hudební nástroje zároveň s hrou na klavír a zpěvem učitele první sloku písně. Poté se rozdělíme na dvě skupiny. První skupina bude zpívat bez nástrojů a druhá je bude svými nástroji doprovázet. Na druhou sloku si skupiny role vymění. Vždy před začátkem nové sloky dáme dětem prostor, aby si mohly vzít a vyzkoušet jiný hudební nástroj.

3.1.4 Výtvarná aktivita k písni *Páslo děvčátko páva*

Tabulka 3 Výroba masek k písni *Páslo děvčátko páva*

Výroba masek	
Časová dotace	30 minut
Věková kategorie	4-6 let
Cíl	výroba masek pávů
Pomůcky	barevné papíry s náčrty pavích ok a per, nůžky, klobouková guma, lepidlo, voskovky, pastelky
Prostorová organizace	školní třída

3.1.4.1 Úvodní část

Výtvarnou aktivitu začneme s rozhovorem s dětmi, zda ví, jak páv vypadá, kde ho mohou vidět a jestli ho už někdy spatřily. Řekneme si, jaké má páv na sobě barvy. Při výtvarné aktivitě si děti budou smět vybrat jakékoli barvy, které se jim budou líbit.

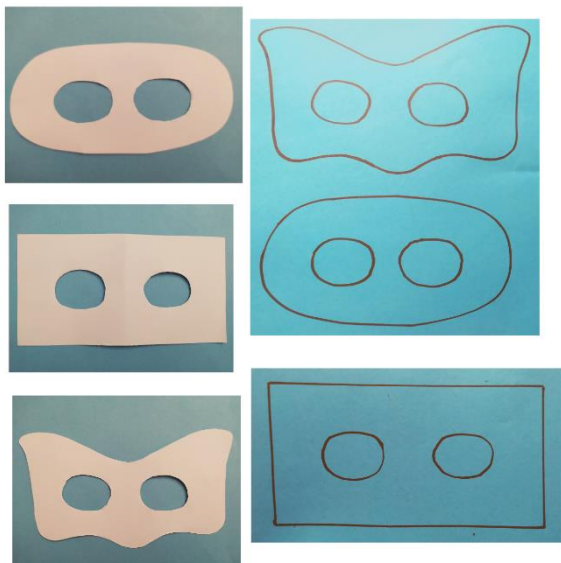
3.1.4.2 Postup výroby masek páva

Dětem předem připravíme dvě varianty aktivity k výrobě masek. První variantou budou modré papíry s náčrtem masky na obličej různých tvarů, např. oválné, hranaté nebo různotvaré. Druhou variantou jsou šablony, které si budou muset obkreslit a poté vystříhnout (viz obrázek číslo 7). Sednou si ke svým stolům, kde budou mít nachystané nůžky, lepidla, kloboukovou gumu a barevné papíry s voskovkami, které si vyberou dle svých barevných preferencí. Děti si samy nebo s pomocí vystříhnou masku a detaily, jako jsou například oči uvnitř masky, a udělají s pomocí učitele na pravé i levé straně malou díрку na protažení kloboukové gumy. Na barevných papírech, které si děti vyberou, budou učitelem předem nachystané náčrty pavích per a ok. Šikovnější a rychlejší děti si mohou vzít připravené šablony per a ok a na barevné papíry si je obkreslit a poté vystříhnout (viz obrázek číslo 8). Různobarevná oka přilepí k hornímu okraji per. Voskovkami nebo pastelkami si mohou ještě masku dokreslit. Hotová paví pera děti přilepí lepidlem zezadu masky na horní část tak, aby paví pera trčela. Poté si děti nasadí své vyrobené masky a podívají se do zrcadla, jak v ní vypadají. Prohlédnou si i ostatní děti, jaké použily barvy, tvar a jak jim maska sedí.

Obrázek 6 Maska páva

Obrázek 8 Šablony a náčrty masek

Obrázek 7 Šablony a náčrty pavích per a ok

3.1.5 Pohybová aktivita k písni *Páslo děvčátko páva*

Vybraná pohybová aktivita k písni *Páslo děvčátko páva*, se nazývá tvarování a pyšný páv.

Tabulka 4 Pohybová aktivita k písni *Páslo děvčátko páva*

Pohybová aktivita	
Časová dotace	10 minut, 10 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	píseň
Druh pohybové aktivity	Tvarování páva, pyšný páv

3.1.5.1 Postup pohybové aktivity č. 1 Tvarování páva

Vyučující vybere jedno dítě, které bude představovat sochu páva. Ostatní si vyberou kamaráda do dvojice a stoupnou si do kruhu. Učitel vezme páva na druhý konec herny a před něj naskládá zeď z velkých molitanových kostek, aby na sochu ostatní děti neviděly. Vybraná socha si nasadí svou vyrobenou masku, lehne si na zem a vyučující dítě natvaruje. Například v leže na zádech, pravá noha natažená, levá pokrčená. Obě ruce podél těla. Připomeneme paví soše, že se nesmí pohnout. Úkolem je, aby se děti ve dvojicích rozdělily na sochaře a na tvarující hmotu. Děti, které budou představovat sochaře, budou skákat po jedné noze k paví soše. Ostatní, kteří představují sochu páva, si nasadí své vyrobené masky. Zdůrazníme, že sochaři budou skákat tak, aby děti měly dostatek prostoru a nenarážely do ostatních. Sochaři se podívají, v jaké pozici má páv ruce, nohy a jestli leží na zádech nebo na břiše. Poté se vrátí zpět taktéž skokem po jedné noze ke své hmotě, kterou se budou snažit vytvarovat stejně, jako je socha. Pokud zapomenou, jak socha přesně ležela, tak se budou muset vrátit zase skokem po jedné noze k soše. Děti sochaři mají omezený čas. Učitel bude hrát na klavír a zpívat píseň *Páslo děvčátko páva*. Jakmile píseň skončí, dá učitel molitanové kostky bokem, aby všichni viděli, zda děti vytvarovaly sochu správně.

Poté se vymění a ze sochařů bude tvarovací hmota. Opět se vybere jedno dítě, které bude představovat sochu. Lehne si na pravý bok. Pravou rukou si podloží hlavu, levou má pokrčenou a položenou předloktím na břiše. Nohy má pokrčené koleny k břichu. Poté postupujeme stejně, jako v první hře.

3.1.5.2 Postup pohybové aktivity č. 2 Pyšný páv

Nejprve si s dětmi řekneme, jak by pyšný páv mohl chodit. S rovnými zády, pomalu a s pyšně zvednutou hlavou. Děti si nasadí své vyrobené masky a postaví se v herně do kruhu. Učitel bude zpívat a hrát na klavír píseň *Páslo děvčátko páva* v různých tempech. Začne pomalejším tempem a postupně bude zrychlovat. Jakmile začne hrát hudba, děti budou nejprve chodit v kruhu pyšně s hlavou vzhůru po herně tak, aby se nedotýkaly ostatních. Až v písni zazní slovo páv, děti se na místě zastaví a zkamení, jako sochy. Učitel se podívá, jak krásně paví sochy stojí. Potom začne opět hrát a zpívat, ale tentokrát rychleji. Děti budou mít za úkol běhat dokola. Jakmile zazní slovo páv, tak děti zastaví a zkamení v jakékoli pozici si vyberou, např. na jedné noze, v leže na zádech. Učitel se znovu podívá, jak pávi zkameněli, a začne opět hrát a zpívat píseň. Děti budou střídavě skákat po jedné a druhé noze, dokud opět nezazní slovo páv. Sochy zkamení do pozice, kdy budou stát na jedné noze s hlavou vzhůru a upaženýma rukama. V první sloce se zpívá slovo páv jednou a ve druhé dvakrát.

3.2 Nes mě koníčku nes⁴

Obrázek 9 Nes mě koníčku nes

10. NES MĚ, KONÍČKU, NES

Živěji

Nes mě, ko-ní-čku, nes, přes ten
ze-le-né les, za-nes mě k mé mi-lé, An-dul-ce
ro - zmi-lé, já tam mu - sim byt dnes.

1. Nes mě, koníčku, nes.
přes ten zelené les.
[:zanes mě k mé milé.
Andulce rozmilé.
já tam musím být dnes.:]
2. Nes mě, koníčku, dál.
přes ten zelené háj.
[:zanes mě k mé milé.
Andulce rozmilé.
já tam povečeřám.:]
3. Já su sedláku syn.
já na vojnu musím.
[:šablenka na stole.
vráně kuň v maštale.
já na vojnu musím.:]
4. Já su v cizí zemi.
zadné o mně neví.
[:jenom má matička
posílá tatička.
aby pro mě jeli.:]

12

Tabulka 5 Návčik písňe a rozbor textu *Nes mě koníčku nes*

Návčik písňe a rozbor textu	
Časová dotace	40 minut
Věková kategorie	4-6 let
Cíl	rozvoj komunikativních dovedností
Pomůcky	píseň
Prostorová organizace	školní třída

⁴ Zdroj: KLAPIL, Pavel, ed. *Ja, ten Holomóc: Dvacet hanáckých lidových písni*. 1995. 24 s., s.12

3.2.1 Návnik písně *Nes mě koníčku nes*

Než se s dětmi budeme učit píseň, rozcvičíme si hlasivky pomocí nádechů a výdechů. Děti by se měly naučit správně dýchat, nádech nosem a výdech pusou, třikrát zopakujeme. Poté se rozezpíváme pomocí slabik např.: la-la. Učitel bude hrát C dur stupnici nahoru i dolů na klavír a společně s klavírem a učitelem budou děti zpívat slabiky. Znovu se rozezpíváme C dur stupnicí nahoru i dolů pomocí slabiky např.: mo.

Jakmile budeme rozezpívání a budeme mít rozcvičené hlasivky, naučíme se postupně první sloku písně. *Nes mě koníčku nes* je v durové tónině a hraje se živěji. Píseň má čtyři sloky a každá z nich pět veršů. Dětem se píseň bude učit snadněji po verších a přímo s hrou a zpěvem učitele na klavír. Děti rozdělíme na dvě skupiny, které si stoupnou kolem klavíru. Pomocí ozvěny si zkusíme zazpívat první sloku písně. Učitel zahraje a zazpívá první verš, první skupina opakuje, poté opakuje druhá skupina. Pokračujeme dalším veršem úplně stejně. Zopakujeme ozvěnu první sloky dvakrát po sobě a poté zazpíváme celou sloku společně s učitelem a hrou na klavír. Stejně budeme pokračovat u ostatních slok.

3.2.2 Rozbor textu písně *Nes mě koníčku nes*

Všichni si sedneme na koberec do tvaru kruhu tak, aby na sebe všichni viděli. Učitel přečte všechny čtyři sloky písně a upřesní slova či slovní spojení, která děti v dnešní době, tak často, nebo vůbec, nepoužívají.

1. povečeřám	povečeřím
2. šablenka na stole	šavle/meč na stole
3. vrané kuň	vraný (černý) kůň
4. kůň v maštále	kůň v konírně
5. matička a tatička	maminka a tatínka

3.2.3 Hudební aktivita k písni *Nes mě koníčku nes*

Tabulka 6 Hudební aktivita k písni *Nes mě koníčku nes*

Hudební aktivita	
Časová dotace	10 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	rumba koule, dřívka, bubínek, prstové činely
Prostorová organizace	školní herna
druh hudební aktivity	kapela

3.2.3.1 Hudební aktivita Kapela

Děti rozdělíme do čtyř skupin a postavíme je k sobě do půlkruhu kolem klavíru. Každá skupina dostane jeden druh hudebního nástroje. Vysvětlíme si, že u písňe s tříčtvrt'ovým taktém počítáme: „první, druhá, třetí“ nebo „raz, dva, tři“. Skupiny, které dostanou rumba koule a bubínek, budou počítat a hrát na každou dobu v taktu: „raz, dva, tři“. Děti, které dostanou prstové činely a dřívka budou počítat a hrát, na každou první dobu v taktu: „raz“. Nejprve si děti vyzkouší tři takty bez doprovodu, abychom věděli, zda všichni pochopili zadání ohledně počítání a hry na hudební nástroje.

Učitel, který bude doprovázet děti zpěvem a hrou melodie písňe na klavír, zahraje nejdříve první sloku tak, aby děti slyšely, jakou má písňe melodií a rytmus. Kapely si zahrají první sloku písňe a na další si vymění hudební nástroje tak, aby si každá skupina vyzkoušela všechny hudební nástroje. Mezi jednotlivými slokami uděláme pauzu, aby si děti nejprve vyzkoušely počítání a hraní dob na jiný hudební nástroj.

Děti, které budou chtít, se můžou připojit i ke zpěvu písňe zároveň s hrou na vybraný hudební nástroj.

3.2.4 Výtvarná aktivita k písni *Nes mě koníčku nes*

Tabulka 7 Výtvarná aktivita k písni *Nes mě koníčku nes*

Výtvarná aktivita	
Časová dotace	30 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	Tvrdý papír, vystřihnuté části oblečení krojů a postavy, pastelky, voskovky, fixy, lepidlo, obrázek kroje
Prostorová organizace	školní třída

Výtvarná aktivita k písni *Nes mě koníčku nes*, bude zaměřená na ženský a mužský kroj. Nejprve se můžeme děti zeptat, zda ví, jak hanácký kroj vypadá a kde ho mohou spatřit, popřípadě jestli ho už viděly. Poté připevníme obrázek ženského i mužského kroje na nástěnku ve třídě a společně si obrázky popíšeme. Jaké vidíme barvy, vzory, co nás zaujalo nebo se nám naopak nelíbí.

Ženský kroj⁵ se skládá ze spodní suknice, rukávce, sukne, zástěry, živůtku, kabátku, čepce nebo šátku na hlavě, střevíců a šátku do ruky.

Mužský kroj⁶ se skládá z košile s doplňky, kalhot, pásu, vesty, kabátku, dlouhého kabátu, pokrývky hlavy a vysokých bot.

Obrázek 10 Mužský a ženský kroj

7

⁵ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Lidový kroj na Hané*. Přerov: Muzeum J.A. Komenského, 2002. ISBN 80-238-8573-1. str. 29-44

⁶ Tamtéž. str. 14-28

⁷ Tamtéž. Str. 69

3.2.4.1 Postup výtvarné aktivity Oblékání kroje

Na začátku výtvarné aktivity si popíšeme, jak vzorový hanácký kroj vypadá. Děti budou mít na výběr ze dvou variant a to, oblékat kroj na již vystříhnutou postavu, nebo části kroje lepit na tvrdý papír a poté postavu dokreslit. Dětem dáme na každý stůl vystříhnuté postavy a části kroje muže, ženy a tvrdé papíry. Ženský kroj: šátek na hlavu, sukně, zástěra, střevíce, košile a živůtek. Mužský kroj: vysoké boty, klobouk, kalhoty, košile, vesta. Každé dítě si může vybrat, zda chce oblékat ženu nebo muže. Úkolem je, aby postavu oblékly správně a nepopletly si mužský a ženský kroj. Jednotlivé části oblečení si vybarví podle svých barevných preferencí. Poté oblečení začnou vrstveně lepit na papír, kde později po nalepení kroje, domalují hlavu, obličej, vlasy a ruce postavy. Pokud si děti vybraly vystříhnutou postavu, budou oblečení lepit na dané tělo. Po dokončení se podíváme, jak se dětem povedly postavy obléknout a zda mají části oblečení správně navrstvené a jaké použily barvy.

Obrázek 11 Oblékání kroje – vystříhnuté postavy

Obrázek 12 Oblékání kroje – dokreslení

3.2.5 Pohybová aktivita k písni *Nes mě koníčku nes*

Tabulka 8 Pohybová aktivita k písni *Nes mě koníčku nes*

Pohybová aktivita	
Časová dotace	20 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	píseň
Prostorová organizace	školní herna
Druh pohybové aktivity	Cófavá, hra na koníčky

3.2.5.1 Postup pohybové aktivity č. 1 Zjednodušená verze tance Cófavá

V první aktivitě si zkusíme zjednodušený tanec Cófavá⁸ na melodii písničky *Nes mě koníčku nes*. Pokud nám to bude vycházet, tak se děti rozdělí do smíšených dvojic. Všechny děti se v herně postaví do kruhu. Jedno dítě z dvojice, nejlépe chlapec, si stoupne levým

⁸ JELÍNKOVÁ, Zdenka. *Lidový tanec na Hané a v přilehlých oblastech: druhy hanáckých tanců, vzájemné vztahy mezi tanci v jednotlivých územích Hané, vazby a vztahy historické*. Olomouc: Okresní kulturní středisko, 1991. ISBN 80-85077-96-5.

bokem do kruhu a druhé, pokud to vychází, tak dívka, po pravici. Dvojice se budou držet za ruce. Ruce, za které se budou držet, natáhnou před sebe, ruka jednoho dítěte je nahoře. Vnější ruce v bok, hřbety rukou vpřed. Děti ve dvojici udělají tři obvyčejné kroky vpřed vnější nohou. Kroky jsou volné a přešlapujeme z celého chodidla na přední část. Potom dvojice udělají tři kratší kroky vzad vnitřní nohou. Opakujeme tyhle kroky celou první sloku písně. Děti, které se nezvládnou nad houpávat nebo nadnášet, udělají obvyčejné kroky. Pokud nám nepůjde dodržet vnější a vnitřní nohy, můžeme dělat kroky jakoukoliv nohou. Poté si vyzkoušíme spolu s tancem zazpívat píseň *Nes mě koničku nes*.

3.2.5.2 Postup pohybové aktivity č. 2 Hra na koničky

Děti si stoupnou v herně do kruhu tak, aby měly mezi sebou dostatek prostoru. Při doprovodu písničky na klavír a zpěvu učitele děti klušou a běží, jako koničci. Připomeneme jim, že se musí pohybovat tak, aby nezranily někoho kolem sebe. V krátké pauze, kdy máme v písničce pomlky a klavír nehraje, učitel pauzu chvíli prodlouží, hrabeme jednou nohou a v předklonu děláme, že pijeme vodu.

3.3 Debech bela ptáčkem⁹

Obrázek 13 Debech bela ptáčkem

Debech bela ptáčkem

Mirné

1 De - bech be - la ptáčkem, lém ma lém zpěváčkem.
zatočela bech se zatočela bech se nad va - sém dvorečkem.

1 Debech bela ptáčkem,
lém malém zpěváčkem,
zatočela bech se,
zatočela bech se
nad vašem dvorečkem.

2 Ne tak nad dvorečkem,
tak jak nad masálkó,
podívala bech se,
podívala bech se,
co chlápce dělajo.

3 Jeden koně česé,
drahé vítroh, nese
trůl na mátničko
v strakalym klobučko,
psaničko mně piše.

4 Jak psaničko napsal,
smódně si zaplakal
ach debech té holka,
holka modrooka,
jakžer bech neoznal.

Tabulka 9 Rozbor textu *Debech bela ptáčkem*

Rozbor textu	
Časová dotace	15 minut
Věková kategorie	4-6 let
Cíl	rozvoj komunikativních dovedností
Pomůcky	píseň
Prostorová organizace	školní herna

⁹ Zdroj: KLAPIL, Pavel. *Hanácké písničky: 25 lidových písní z Hané*. Olomouc: Okresní kulturní středisko, 1984. str. 4

3.3.1 Rozbor textu *Debech bela ptáčkem*

Píseň *Debech bela ptáčkem* je stejně jako předchozí dvě písně v tříčtvrt'ovém taktu. Jedna sloka má osm taktů a celá píseň má 4 sloky. Aby všechny děti pochopily text písně, tak jej učitel dětem přeloží.

Můžeme se děti zeptat, zda ví, co znamená slovo:

1. Maštálkó – konírna
2. Vobrok – obrok (krmivo)
3. Mátničko – truhlík na míchání krmiva
4. Klobóčko – klobouček

hanácky

Debech bela ptáčkem,
tém malém zpeváčkem,
zatočela bech se,
zatočela bech se,
nad vašem dvorečkem.

Ne tak nad dvorečkem,
tak jak nad maštálkó,
podívala bech se,
podívala bech se,
co chlapce dělajó.

Jeden koně češe,
drohé vobrok nese,
třetí na mátničko,
v strakatym klobóčko,
psaničko mně piše.

Jak psaničko napsal,
smotně si zaplakal,
ach debech tě holka,
holka modrooká,
jakžev bech nepoznal.

česky

1. sloka

Kdybych byla ptáčkem,
tím malým zpěváčkem,
zatočila bych se,
zatočila bych se,
nad vaším dvorečkem.

2. sloka

Ne tak nad dvorečkem,
tak jak nad stodolou,
podívala bych se,
podívala bych se,
co chlapci dělají.

3. sloka

Jeden koně češe,
druhý obrok nese,
třetí na truhlíku
v strakatém kloboučku,
psaničko mi piše.

4. sloka

Jak psaničko napsal,
smutně si zaplakal,
ach, kdybych tě holka,
holka modrooká,
jakživ bych nepoznal.

3.3.2 Hudební aktivita k písni *Debech bela ptáčkem*

Tabulka 10 Hudební aktivita k písni *Debech bela ptáčkem*

Hudební aktivita	
Časová dotace	10 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	píseň
Prostorová organizace	školní herna
Druh hudební aktivity	ozvěna

3.3.2.1 Postup hudební aktivity Ozvěna

Děti seznámíme s melodií a textem pomocí poslechu. Učitel zahraje a zazpívá píseň na klavír. Společně si zkusíme písničku zazpívat hrou na ozvěnu. Děti si stoupnou okolo klavíru, učitel předzpívá dva takty a zahraje melodii. Děti zpěv opakuji.

Takhle pokračujeme až po konec první sloky. Zazpíváme si první sloku s ozvěnou ještě jednou. Po třetí děti zkusí zpívat zároveň s učitelem a klavírem. Postupně si děti s učitelem na každou první dobu zkusí dupnout.

3.3.3 Výtvarná aktivita k písni *Debech bela ptáčkem*

Tabulka 11 Výtvarná aktivita k písni *Debech bela ptáčkem*

Výtvarná aktivita	
Časová dotace	30 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	barevný i bílý papír A4, nůžky, pastelky, lepidlo, vytisknuté krojové ornamenty z knihy ¹⁰ , vosk, pečeť
Prostorová organizace	školní třída

¹⁰ BEČÁK, Jan Rudolf, Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města. ISBN 80-85834-43-x.

3.3.3.1 Postup výtvarné aktivity Psaníčko

Výtvarná aktivita k písni *Debech bela ptáčkem* je výroba obálky a nakreslený obrázek, který vložíme dovnitř obálky, kterou učitel zapečetí. Děti mohou svůj dopis komukoliv věnovat, aby ho rozveselil. Jako první si děti vezmou barevný nebo bílý papír a položí si jej na stůl před sebe. Vezmou jeden roh kratší strany a přehnou k delší straně tak, aby nám vznikl trojúhelník. Zbytek papíru, který netvoří trojúhelník, odstříhneme. Když děti papír rozloží, tak uvidí, že jim z trojúhelníku vznikl čtverec. Děti si čtverec před sebe položí jedním rohem k sobě tak, že budou mít linii přehnutého papíru svisle. Vezmou si pravý roh a přehnou papír rohem doprostřed k linii a přehnutou stranu přejedou prstem. Totéž udělají s levým rohem papíru. Dolní roh děti přehnou směrem nahoru. Roh musí přesahovat přes jejich již spojené rohy ve středu. Spodní část papíru opět přejedou prstem, aby byl pořádně přehnutý. Horní roh děti přehnou stejně jako spodní část tak, aby byl roh ve středu obálky. Děti na obálku nalepí ornamenty, jež se používaly jako výšivky na kroj, které mají připravené na stolech, aby byla obálka pěkně ozdobená.

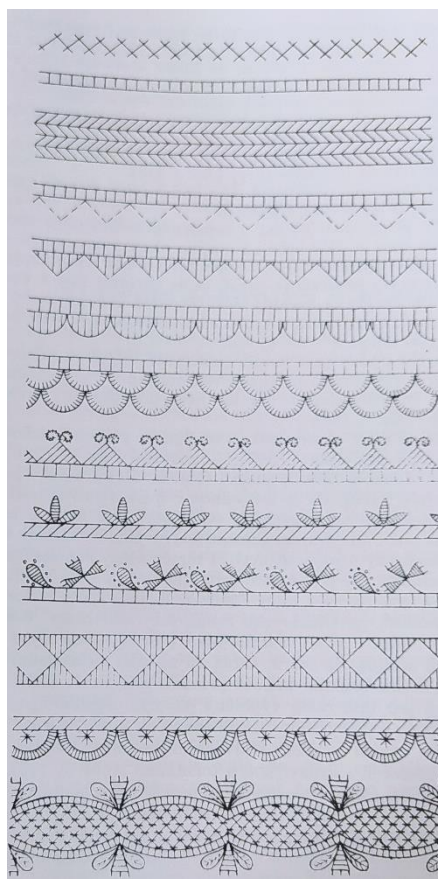
Další část psaníčka je samotný dopis (obrázek). Učitel si s dětmi zazpívá všechny sloky písně. V písni zaznělo, že chlapec dívce píše psaníčko. Děti mají za úkol nakreslit obrázek, který chlapce rozveselí a potěší, aby nebyl smutný. Učitel může dětem během kreslení dávat otázky. Co vás děti rozveselí? Jaký obrázek máte nejraději? Jaké zvířátko máte rádi? Rozveselí vás květina nebo čokoláda? Víte, co rozveselí vaše rodiče? Co má rád váš kamarád? Jakmile děti dokreslí obrázek, složí jej na půl, aby se jim vlezl do obálky. Učitel zahřeje vosk a dopis dětem zapečetí. Hotový dopis můžeme předat kamarádovi, učiteli nebo rodině, aby si jej mohli otevřít a obrázek uvnitř je rozveselil, kdykoliv budou smutní.

Obrázek 14 Psaníčko

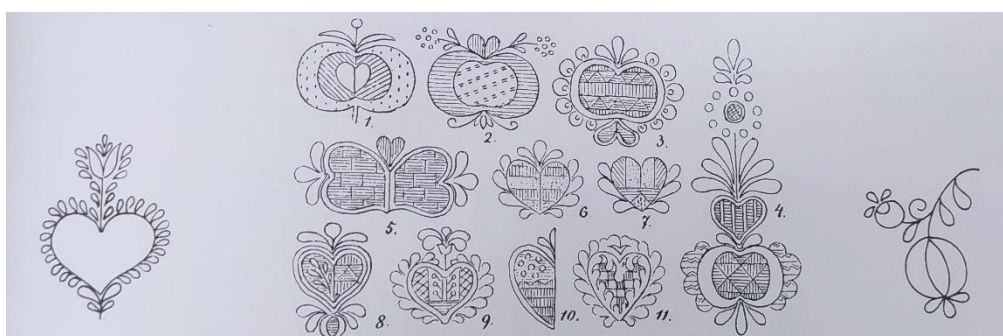
Obrázek 15 Geometrické ornamenty

11

Obrázek 16 Vývoj srdcového ornamentu z tvaru jablíčka

12

¹¹ BEČÁK, Jan Rudolf, Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města. ISBN 80-85834-43-x. str. 79

¹² Tamtéž str. 75

3.3.4 Pohybová aktivita k písni *Debech bela ptáčkem*

Tabulka 12 Pohybová aktivita k písni *Debech bela ptáčkem*

Pohybová aktivita	
Časová dotace	20 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	kolíčky, barevné misky, barevné kuličky z papíru, pírko
Prostorová organizace	školní třída

3.3.4.1 Postup pohybové aktivity č. 1 Ptáčci

Učitel předem nachystá a vystříhá sto růžových a modrých čtverců zhruba o pěti centimetrech, které děti zmačkají do kuliček. Na jednu stranu herny učitel položí barevné misky. Růžovou a modrou. Na druhé straně budou poházené růžové a modré kuličky z papíru, které budou představovat zrní pro ptáčky. Učitel děti rozdělí na dvě skupiny a přiřadí barvu. Jedna skupina si stoupne na levou stranu a druhá na pravou stranu. Každé dítě má dva kolíčky na prádlo a zobe zrní v podobě barevných kuliček svého týmu. Jakmile chytí kolíčkem zrní, odnese jej do příslušné barevné misky na druhou stranu herny a budou se snažit, aby jim zrní neupadlo. Během zobání učitel hraje na klavír a zpívá píseň. Jakmile píseň skončí, přestanou ptáčci zobat a spočítáme, kolik kuliček, která skupina nasbírala do svých misek.

3.3.4.2 Postup pohybové aktivity č. 2 Pírko

Děti si vezmou dekorační pírko a stoupnou si do kruhu. Upozorníme je, že během aktivity musí být velmi opatrní na sebe i ostatní děti. Učitel bude hrát a zpívat písničku na klavír. Každé dítě se bude snažit udržet své pírko v dlaních společně se zpěvem písni. Na první a třetí sloku písni budou děti pouze chodit dokola. Po každé sloce uděláme krátkou pauzu. U druhé a čtvrté sloky si děti stoupnou do kruhu a otočí se čelem dovnitř. Budou pochodovat na místě a opět se snažit, aby jim pírko nespadlo z rukou. Po skončení pohybové aktivity si řekneme, jestli děti pírko udržely v dlaních nebo jim občas spadlo.

3.4 Měla sem milého¹³

Obrázek 17 Měla sem milého

1a.
Měla sem milého

Živě

1. Mě-la sem mí-lého kominá-ra, spa-dl mně s ko-miná-ra
do Dun-a-ja. Zhledě-te ho, nan-de-te ho,
nan-de-te škra-bačku ved-li ně-ho!

1. Měla sem milého kominára,
spadl mně s kominára do Dunaja.
Zhleděte ho, nandete ho,
nandete škrabačku vedli něho!

2. Měla sem milého zahrádníka,
spadl mně ze stroma do rebníka.
Zhleděte ho, nandete ho,
nandete rozmarýn vedli něho!

3. Rozmarýn zelený jako tráva,
že mě už můj milý zanechává.
Zanechává, lebo musí,
vod iné panenke prstení nosí.

Tabulka 13 Návčik písňe a rozbor textu *Měla sem milého*

Návčik písňe a rozbor textu	
Časová dotace	30 minut
Věková kategorie	4-6 let
Cíl	rozvoj komunikativních dovedností
Pomůcky	píseň
Prostorová organizace	školní herna

¹³ Zdroj: KLAPIL, Pavel. *Hanácké písničky: 25 lidových písní z Hané*. Olomouc: Okresní kulturní středisko, 1984. str.10

3.4.1 Nácvič písně *Měla sem milého*

Poslední píseň je ve dvoučtvrt'ovém taktu, a tak počítáme: „první, druhá“. Píseň *Měla sem milého* má šestnáct taktů a tři sloky. Společně si zkusíme vytleskat první dva takty v písničce. Využijeme hudební aktivity, kterou děti znají pod pojmem ozvěna. Učitel vytleská první takt a děti zopakují. Totéž provedeme u druhého taktu.

Po vytleskání dvou taktů si děti stoupnou kolem klavíru. Učitel zahraje první čtyři takty a poté vytleská, děti opakují. Zahraje stejné čtyři takty znovu, ale se zpěvem a děti opakují zpěv. Pokračujeme pořád dokola vždy po čtyřech taktech do konce první sloky. Jakmile budeme mít vytleskanou a zazpívanou první sloku, zazpívají si děti společně s učitelem celou první sloku společně s vytleskáváním. Aby pro děti bylo tleskání jednodušší, na každou dlouhou slabiku tleskneme jednou a na kratší slabiky dvakrát.

3.4.2 Rozbor textu písně *Měla sem milého*

Píseň *Měla sem milého* je ve dvoučtvrt'ovém taktu, má tři sloky a je živější. Učitel přečte dětem všechny tři sloky písně. Zeptáme se dětí, zda ví, co znamenají slova:

1. škrabačka – kominická metla,
2. rebník – rybník,
3. zanechává – opouští.

hanácky

Měla sem milého kominára,
spadl mně s komína do Dunaja.
Hledéto ho, nandete ho,
nandete škrabačku vedli něho!

Měla sem milého zahradníka,
spadl mně ze stroma do rebníka.
Hledéto ho, nandete ho,
nandete rozmarýn vedli něho!

Rozmarýn zelený jako tráva,
že mě už můj milé zanechává.
Zanechává, lebo musí,
vod iné panenke prsteň nosí.

česky

1. sloka

Měla jsem milého kominíka,
spadl mi z komína do Dunaje.
Hledejte ho, najdete ho,
najdete kominickou metlu vedle něho!

2. sloka

Měla jsem milého zahradníka,
spadl mi ze stromu do rybníka.
Hledejte ho, najdete ho,
najdete rozmarýn vedle něho!

3. sloka

Rozmarýn zelený jako tráva,
že mě už můj milý opouští.
Opouští, protože musí,
od jiné panenky prsten nosí.

3.4.3 Hudební aktivita k písni *Měla sem milého*

Tabulka 14 Hudební aktivita k písni *Měla sem milého*

Hudební aktivita	
Časová dotace	15 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	píseň
Prostorová organizace	školní herna
Druh hudební aktivity	Poslech, relaxace a zpěv

3.4.3.1 Postup hudební aktivity Poslech, relaxace a zpěv

Děti si lehnou na koberec do kruhu hlavami k sobě a zavřou oči. Učitel bude hrát na klavír a zpívat písničku. Děti se snaží soustředit na melodii hudby. Jakmile učitel skončí se zpěvem a hrou na klavír, sednou si děti do kruhu tak, aby na sebe viděly. Následně si budeme s dětmi povídat o písničce, kterou si právě poslechly. Můžeme se zeptat, jaká se nám píseň zdá. Je smutná nebo veselá? Rychlá nebo pomalá? Děti si opět lehnou do kruhu s hlavou dovnitř. Tentokrát jen zavřou oči a budou poslouchat písničku a relaxovat. Kdo bude chtít, může ležet na zádech, pokud mu to je příjemné, anebo si lehne na bok.

Po třetí si děti stoupnou do kruhu čelem dovnitř a společně s učitelem si píseň zazpívají. Můžeme děti rozdělit na dvě skupiny, pokud to jde tak na chlapce a na dívky. První sloku zazpívají dívky, druhou chlapci a třetí všichni společně.

3.4.4 Výtvarná aktivita k písni *Měla sem milého*

Tabulka 15 Výtvarná aktivita k písni *Měla sem milého*

Výtvarná aktivita	
Časová dotace	30 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	tvrdý výkres A4, fixy, pastelky, byliny, oboustranná lepicí páska, nůžky
Prostorová organizace	školní třída
Druh výtvarné aktivity	nádoby s bylinkami

Než začneme s výtvarnou aktivitou, můžeme se dětí zeptat, jestli ví, co je to rozmarýn, k čemu se používá a jaké další bylinky znají. Učitel dá do látkového pytlíčku byliny jako rozmarýn, mátu a levanduli. Postupně dá všem přičichnout a děti se budou snažit uhádnout, co je v pytlíčcích za bylinky.

3.4.4.1 Postup výtvarné aktivity Nádoby s bylinkami

Děti si vezmou tvrdý výkres, pastelky nebo fixy, byliny, nůžky, oboustrannou lepicí pásku a posadí se ke svým stolům. Tvrdý papír si dají před sebe na výšku a rozdělí papír dvěma čarami kousek pod sebe, aby se nám tam vešly nakreslené nádoby. Čára představuje polici ve skříni. Na každou polici děti nakreslí dvě nádoby různých tvarů, vždy kousek od sebe, a vymalují barvami. Do každé nádoby nalepí kousek oboustranné lepicí pásky. Každé dítě dostane čtyři druhy bylinek: mátu, rozmarýn, tymián a levanduli. Odlepí druhou stranu lepicí pásky a jednu bylinku přilepí do jedné nádoby. Bylinky nesmí být pomíchané v jedné nádobě.

Obrázek 18 Nádoby s bylinkami

3.4.5 Pohybová aktivita k písni *Měla sem milého*

Tabulka 16 Pohybová aktivita k písni *Měla sem milého*

Pohybová aktivita	
Časová dotace	20 minut
Věková kategorie	4-6 let
Pomůcky	Báseň, míček
Prostorová organizace	školní herna
Druh pohybové aktivity	kominíčci

3.4.5.1 Postup pohybové aktivity Kominíčci

V první sloce v písničce se zpívá, že dívka měla milého kominíka. Zeptáme se dětí, zda ví, co dělá kominík. Jakmile děti řeknou správnou odpověď, zahrají si hru Kominíčci.

Nejprve učitel dětem přečte básničku, kterou se společně naučí. Děti, které nebudou prolézat komínem, budou společně s učitelem říkat báseň.

*Já jsem malý kominíček
a před sebou koulím míček.
Prolezu komínem, ale jen dopředu,
já vám všem ukážu, jak čistit dovedu.
Pak kominíček předá míč,
a další hráč na řadě už je pryč.*

Děti rozdělíme na dvě skupiny, které si stoupnou do zástupu a rozkročí se. Kominíci budou mít za úkol prolézat nebo se plazit pod nohama ostatních dětí a koulet před sebou míč. Vždy začne poslední kominík, který proleze pod nohama ostatních dětí a bude koulet míč před sebou. Na začátku komína si stoupne, rozkročí nohy a předá míč za hlavou spoluhráči za sebou. Míč si budou děti předávat do té doby, než jej dostane do rukou poslední kominík. Opakujeme pořad dokola, než bude na začátku komína první hráč.

ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce bylo seznámení s regionem Haná a přiblížení hanáckého folklóru dětem v mateřské škole. Do hanáckého folklóru jsem zařadila písně, tance, nářečí a ženský, mužský a dětský kroj. V praktické části jsem vypracovala příklady pohybových, výtvarných a hudebních aktivit na vybrané lidové písně, které se mohou využít, pro přiblížení regionu Haná zábavnou a kreativní formou, dětem v mateřské škole.

V teoretické části jsem se věnovala charakteristice Hané a hanáckým folklórním prvkům. V první kapitole jsem se věnovala regionu Haná, jako celku, a krajových oblastí. Ve druhé kapitole jsem popisovala hanácký folklór. Ženský, mužský a dětský kroj. Hanácký tanec, hanácké nářečí a hanácké písně, které mě inspirovaly k vytvoření aktivit pro děti.

V praktické části jsem se věnovala čtyřem hanáckým písním, které jsem vybrala z hanáckých zpěvníků, které připravil a vybral Pavel Klapil. Písně, které jsem ve své praktické části využila, jsou různorodé a obsahově vhodné pro děti. Ke každé písni jsem vytvořila soubor hudebních, pohybových a výtvarných aktivit pro děti v mateřské škole.

Za přínos bakalářské práce považuji vytvoření sborníku nápadů a námětů aktivit k lidovým písním z Hané pro učitele a děti v mateřské škole a seznámit je zábavnou a kreativní formou s folklórními prvky Hané. Cíle práce byly splněny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BABLER, Otto František a Antonín GRIBOVSKÝ. Haná. Praha: Orbis, 1972
- BARTOŠ, František. Dialektologie moravská. Brno: Matice moravská, 1895.
- BEČÁK, Jan Rudolf, Pavel POSPĚCH a František ŠALÉ. Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná. Boskovice: Albert, 1997. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města. ISBN 80-85834-43-x.
- ČÍŽKOVÁ, Marta. Hanácký kroj. Prostějov: Vydáno v Edici Kulturních zpráv v Prostějově, 1940.
- DVOŘÁČEK, Petr a Jiří RŮŽIČKA. Haná: Olomoucko, Prostějovsko, Přerovsko. [Praha]: Levné knihy, 2008. ISBN 978-80-7309-516-1.
- DVOŘÁKOVÁ, Hana. Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte: [tělesná výchova ve vzdělávacím programu mateřské školy]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-819-7.
- JELÍNKOVÁ, Zdenka. Lidový tanec na Hané a v přilehlých oblastech: druhy hanáckých tanců, vzájemné vztahy mezi tanci v jednotlivých územích Hané, vazby a vztahy historické. Olomouc: Okresní kulturní středisko, 1991. ISBN 80-85077-96-5
- JIROUŠEK, Miroslav a Oldřich SIROVÁTKA. Písňe z Hané. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1954. Krajové zpěvníčky.
- KLAPIL, Pavel, ed. Ja, ten Holomóc: Dvacet hanáckých lidových písní. 1995. 24 s.
- KLAPIL, Pavel. Hanácké písničky: 25 lidových písní z Hané. Olomouc: Okresní kulturní středisko, 1984.
- LUDVÍKOVÁ, Miroslava. Lidový kroj na Hané. Přerov: Muzeum J.A. Komenského, 2002. ISBN 80-238-8573-1.
- PETRŮ, Jaroslav. Krajinou Hané. Praha: Orbis, 1976. Naše vlast (Orbis).
- POSPĚCH, Pavel. Hanácký slovníček. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2008. ISBN 978-80-254-4293-7.

PUMPRLA, Václav. Lidový oděv a tanec na Hané: sborník z 5. konference o lidové kultuře na Hané [pořádané v Muzeu Komenského v Přerově ve dnech 15.-17. října 1998. Přerov: Muzeum Komenského, 1998.

Internetové zdroje:

Folklorní soubor Kosíř Kostelec na Hané [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z <https://kosir-kostelec.webnode.cz/>

Hanáci Praha [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z https://hanaci.com/hana_cz.php

Lidová kultura [online]. [cit. 2022-11-13]. Dostupné z <https://www.lidovakultura.cz>

Moravský národ [online]. [cit. 2022-11-16]. Dostupné z <https://www.moravskynarod.cz/tradice-cepeni-se-udrzi/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 <i>Páslo děvčátko páva</i>	22
Obrázek 2 Pan Vajíčko (chřestidlo).....	25
Obrázek 3 Krokodýlek (kastaněty)	26
Obrázek 4 Kastaněty s gumičkou	26
Obrázek 5 Rodina Špejlíků (dřívka)	27
Obrázek 6 Maska páva.....	29
Obrázek 7 Šablony a náčrty pavích per a ok	29
Obrázek 8 Šablony a náčrty masek.....	29
Obrázek 9 <i>Nes mě koničku nes</i>	32
Obrázek 10 Mužský a ženský kroj.....	35
Obrázek 11 Oblékání kroje – vystřihnuté postavy.....	36
Obrázek 12 Oblékání kroje – dokreslení	37
Obrázek 13 <i>Debech bela ptáčkem</i>	39
Obrázek 14 Psaníčko	42
Obrázek 15 Geometrické ornamenty	43
Obrázek 16 Vývoj srdcového ornamentu z tvaru jablíčka.....	43
Obrázek 17 <i>Měla sem milého</i>	45
Obrázek 18 Nádoby s bylinkami	48

SEZNAM TABULEK

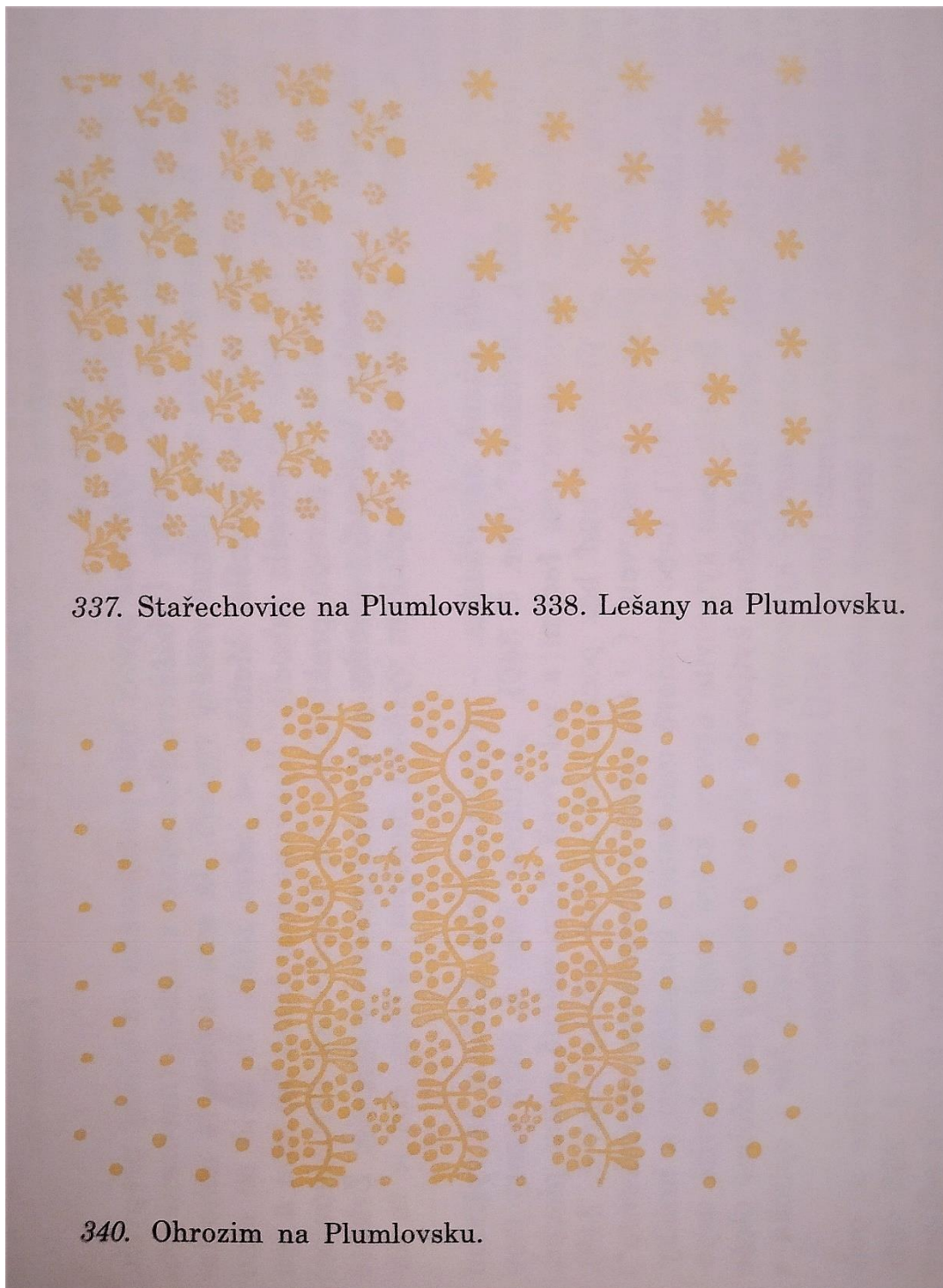
Tabulka 1 Nácvič písne <i>Páslo děvčátka páva</i>	23
Tabulka 2 Výroba nástrojů k doprovodu písne <i>Páslo děvčátka páva</i>	24
Tabulka 3 Výroba masek k písni <i>Páslo děvčátka páva</i>	28
Tabulka 4 Pohybová aktivita k písni <i>Páslo děvčátka páva</i>	30
Tabulka 5 Nácvič písne a rozbor textu <i>Nes mě koničku nes</i>	32
Tabulka 6 Hudební aktivita k písni <i>Nes mě koničku nes</i>	34
Tabulka 7 Výtvarná aktivita k písni <i>Nes mě koničku nes</i>	35
Tabulka 8 Pohybová aktivita k písni <i>Nes mě koničku nes</i>	37
Tabulka 9 Rozbor textu <i>Debech bela ptáčkem</i>	39
Tabulka 10 Hudební aktivita k písni <i>Debech bela ptáčkem</i>	41
Tabulka 11 Výtvarná aktivita k písni <i>Debech bela ptáčkem</i>	41
Tabulka 12 Pohybová aktivita k písni <i>Debech bela ptáčkem</i>	44
Tabulka 13 Nácvič písne a rozbor textu <i>Měla sem milého</i>	45
Tabulka 14 Hudební aktivita k písni <i>Měla sem milého</i>	47
Tabulka 15 Výtvarná aktivita k písni <i>Měla sem milého</i>	47
Tabulka 16 Pohybová aktivita k písni <i>Měla sem milého</i>	49

SEZNAM PŘÍLOH

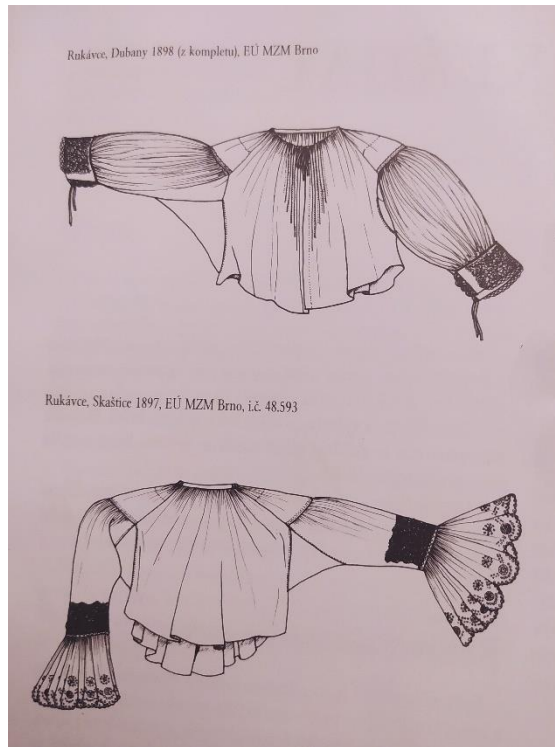
Příloha 1 Nejstarší mapa Hané (Ludvíková, 2002, str.8-9)

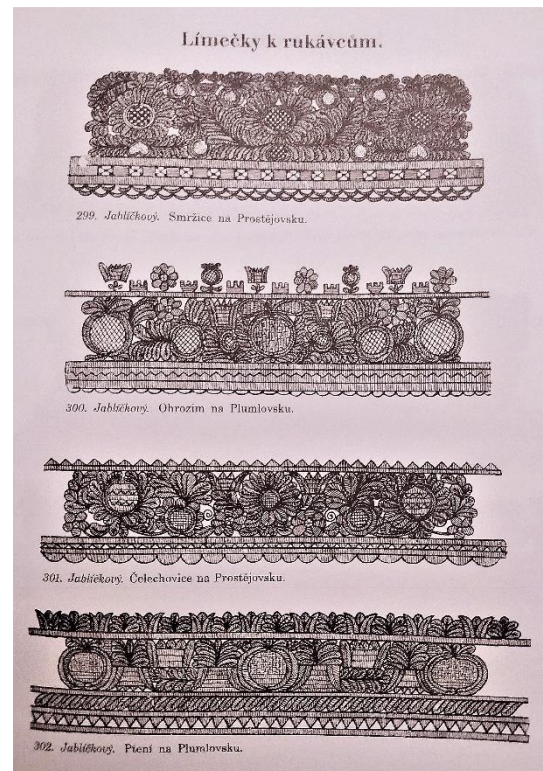
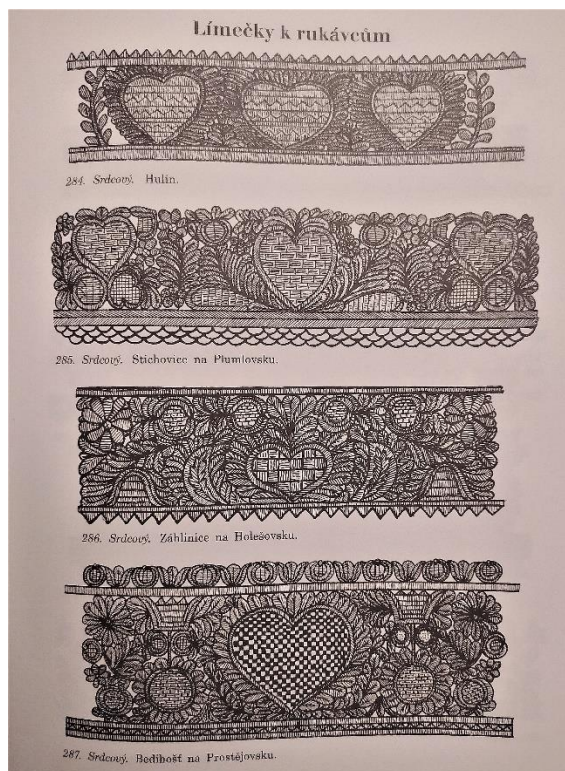
Příloha 2 Vzory oplečí (Bečák, 1997, str.146)

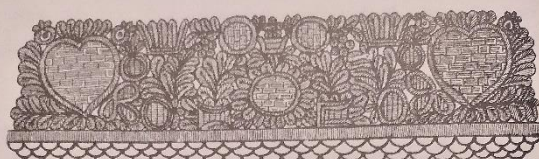
Příloha 3 Rukávce (Ludvíková, 2002, str. 30)

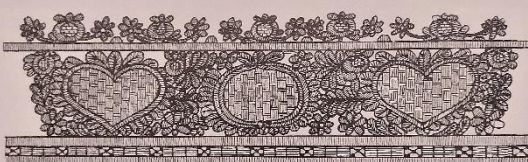
Příloha 4 Límečky k rukávcům (Bečák, 1997, str. 131, 135, 136, 140)

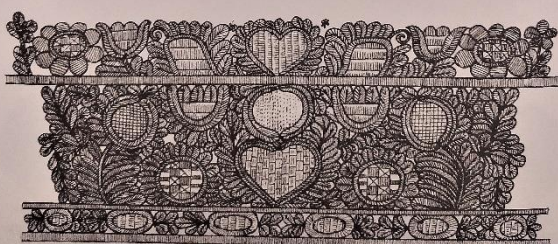
Límečky k rukávům.

303. Jablíčkový na srdce. Stichořice na Plumlovsku.

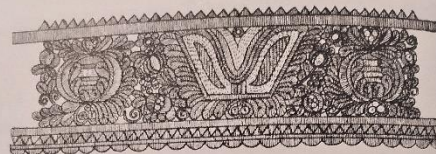

304. Jablíčkový na srdce. Tlumačov na Holesšovsku.

306. Jablíčkový na srdce. Kvasice na Kroměřížsku.

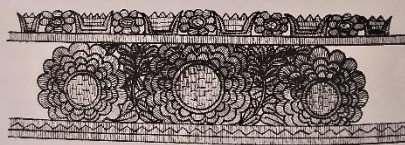
Límečky k rukávům.

316. Na zeon. Odrlice na Litovelsku.

317. Na poupě. Vážany na Kroměřížsku.

318. Na jitrnu. Z Tovačovska.

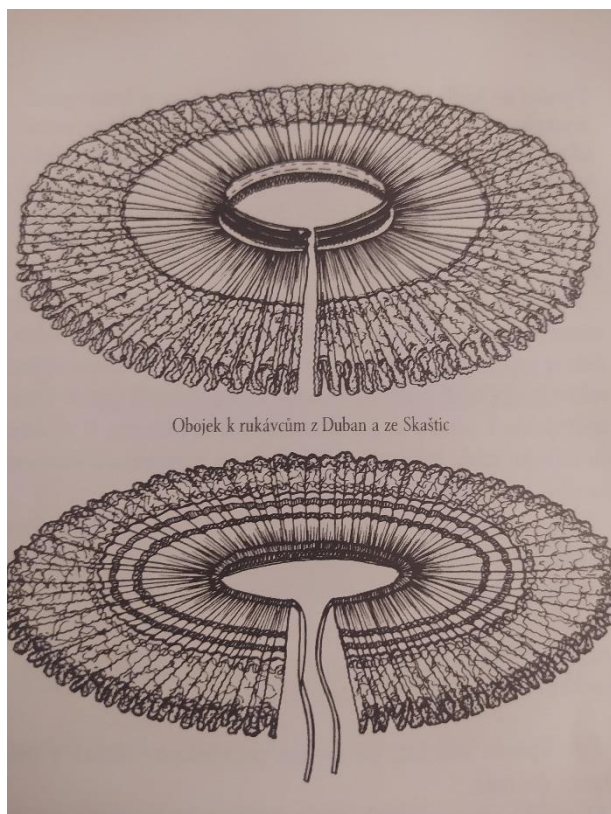

319. Jablíčka s rozmaryňkou. Z Tovačovska.

Příloha 5 Kordulka do V a do oblouku (Bečák, 1997, str. 169)

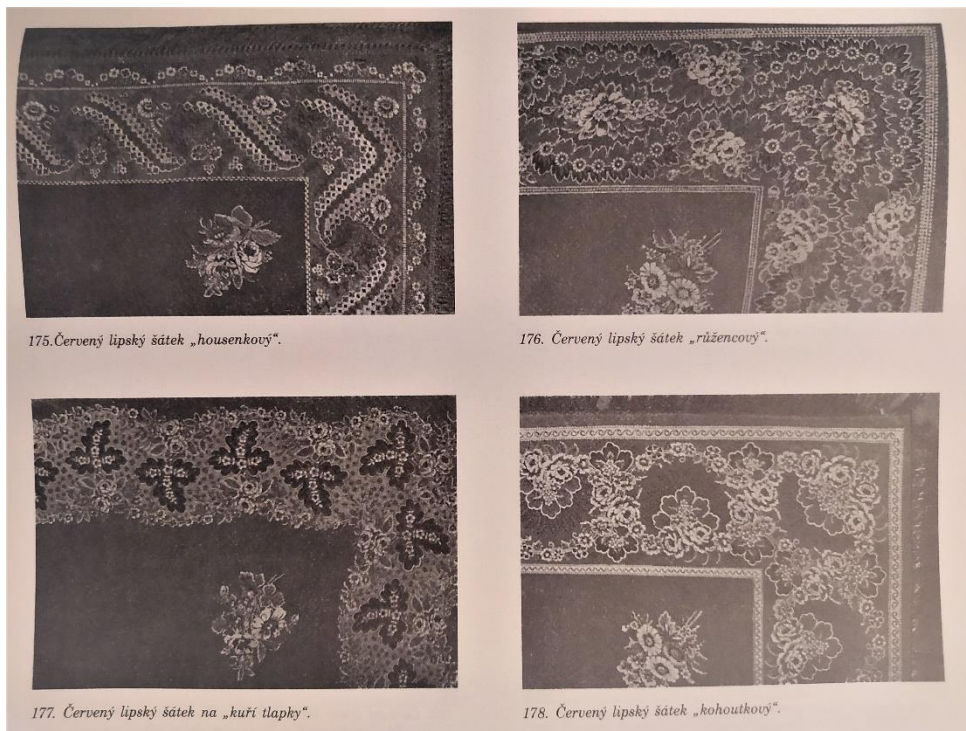

Příloha 6 Obojek (Ludvíková, 2002, str.31)

Obojek k rukávcům z Duban a ze Skaštic

Příloha 7 Vzory šátků (Bečák, 1997, str.107)

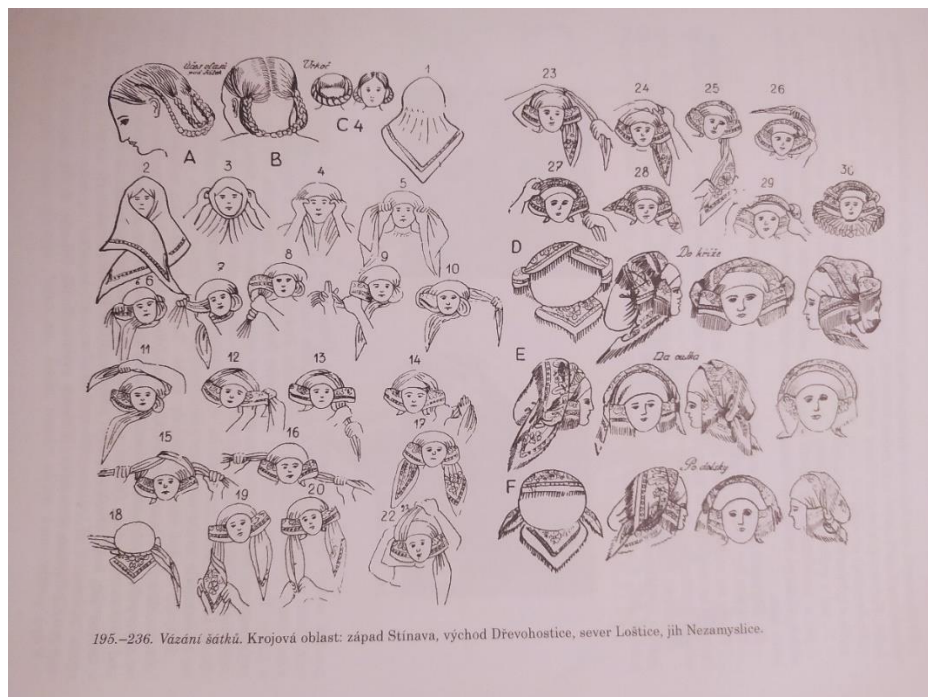
175. Červený lipský šátek „houseskový“.

176. Červený lipský šátek „ružencový“.

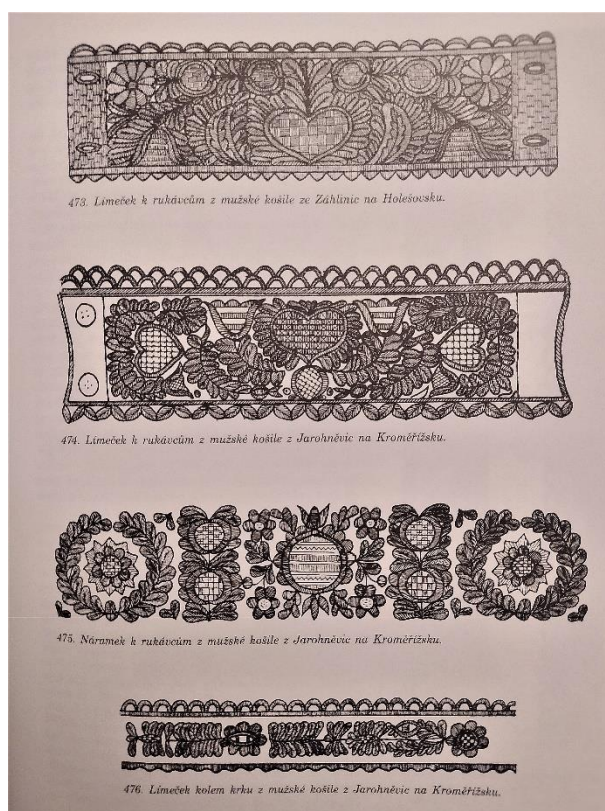
177. Červený lipský šátek na „kuří tlapy“.

178. Červený lipský šátek „kohoutkový“.

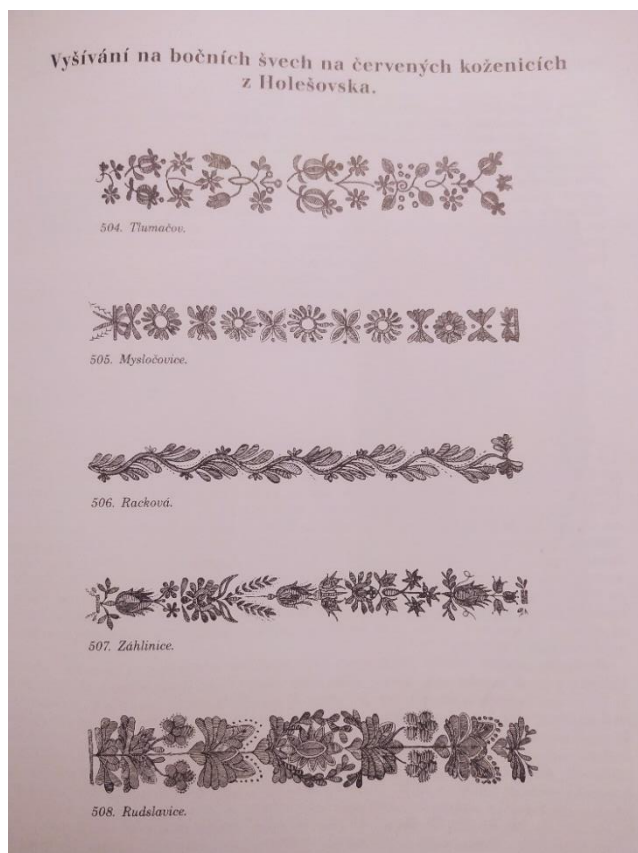
Příloha 8 Vázání šátku (Bečák, 1997, str.113)

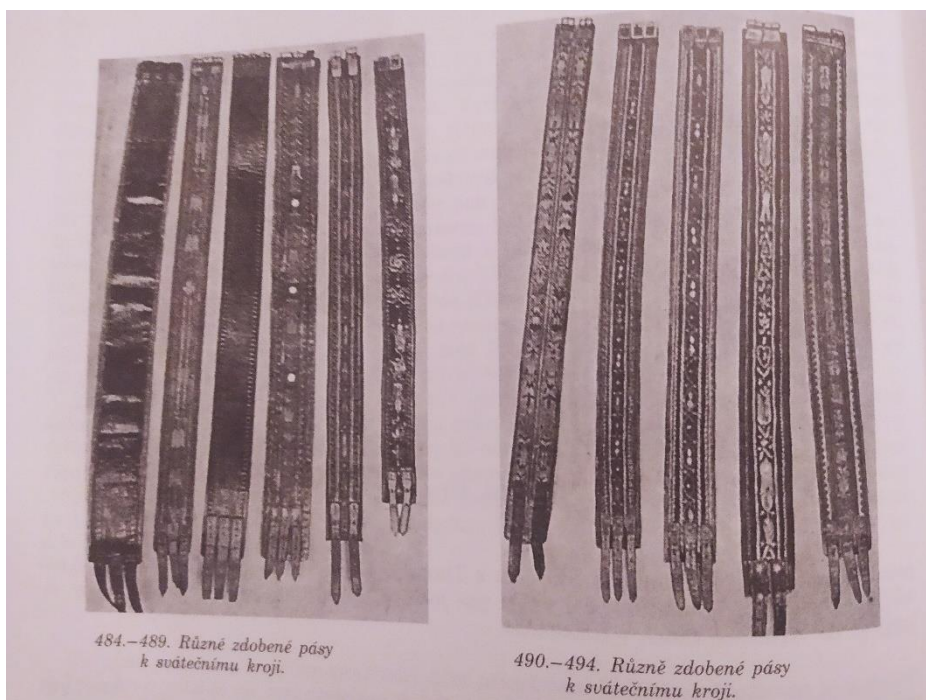
Příloha 9 Vzory rukávců (Bečák, 1997, str. 225)

Priloha 10 Vyšívání na švech (Bečák, 1997, str.237)

Priloha 11 Pásy (Bečák, 1997, str, 230)

ANOTACE

Jméno a Příjmení:	Kristýna Mičkalová
Katedra:	Primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Coufalová, Ph.D.
Roj obhajoby:	2023
Název práce:	Využití hanáckých folklorních prvků ve výuce mateřských škol
Název v angličtině:	The use of folklore elements of the Haná region in teaching in kindergartens
Anotace práce:	Bakalářská práce se věnuje regionu Haná a využití folklorních prvků ve výuce mateřských škol. Teoretická část se zaměřuje na charakteristiku Hané, krajových oblastí a hanáckého folkloru, do kterého patří mužský a ženský kroj, dětský kroj, hanácký tanec, písně a hanácké nářečí. V praktické části je soubor námětů a nápadů hudebních, pohybových a výtvarných aktivit k vybraným čtyřem hanáckým lidovým písním. Děti se tak zábavnou a kreativní formou seznámí s hanáckým folklorem a zemí, ve které žijí.
Klíčová slova:	Haná, hanácký folklor, kroj, hanácké písně, hanácké tance, mateřská škola, hudební aktivity, výtvarné aktivity, pohybové aktivity
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis is devoted to the Haná region and the use of folklore elements in kindergarten teaching. The theoretical part focuses on the characteristics of Haná, regional areas and Haná folklore, which includes male and female costume, children's costume, Hana dance, songs and Hana dialect. In the practical part there is a set of themes and ideas for musical, movement and art activities to selected four Hana folk songs. Children in such a fun and creative way they get to know Hana folklore and the country in which they live.
Klíčová slova v angličtině:	Haná, Haná folklore, costume, Haná songs, Haná dances, kindergarten, musical activities, creative activities, movement activities
Rozsah práce:	62 stran
Přílohy:	Strana 55-61, celkem 11 příloh
Jazyk práce:	český